
LØSLADELSE SOM PROCES

En kvalitativ undersøgelse af domfældtes oplevelser af indsættelse, afsoning og løsladelse.

Sisse Graakjær Lundsgaard (20220358)
Gruppe: 02
Dato: 07/08/2024
Anslag: 155.805
Vejleder: Annette Olesen
Specialeprojekt i kandidaten Kriminologi

AALBORG
UNIVERSITET

Abstract

In this thesis, its investigated how the process from going to prison to being released again is experienced from a sentenced prisoner's point of view. It is important to understand what challenges the sentenced prisoners experience during each part of the process, to gain insight into, and being able to provide explanations to, why two thirds of convicted people in Denmark fall back into crime. This rate should be viewed in the context of an increased focus from the authorities on the process of being released from prison over the past three decades. The rate has been more or less stable in the period, showing no clear signs of an effect of the increased focus.

For this reason, it is important to survey the sentenced prisoners themselves, in order to shed light on the current short comings of the current process, and thereby gain increased understanding of the complexity around being released from prison.

The purpose of the thesis is to gain insight into the structural challenges the sentenced prisoners experience during the process of going to prison and being released again, and how pro-social relationships can support living a life without crime. In order to understand the process of being released from prison in depth, its relevant to investigate the different steps of going to prison, serving the time and being released again as well as the immediate time after.

In order to answer the problem definition, six sentenced prisoners and two people having been released from prison are surveyed about how they experience/-d the entire process. An adaptive way of working has been used in order to allow the data to guide the analysis. Theoretical considerations from the field of *desistance* have been included, as well as existing research on reintegration into society after being released from prison. The existing research covers both national and international studies.

The analysis shows that there is missing an alignment in the first part of the process of going to prison, as some prisoners describes it differently. Furthermore, it requires a great amount of effort from the sentenced prisoners to take part in reintegrating activities. The prisoners with outlook to be released to into structural challenges, such as unemployment and/or homelessness, have no motivation for taking part in reintegrating activities during their sentencing, as they see it having no effect on the challenges they look into upon release. Upon release into society, external support appears crucial for successful reintegration, which highlights extensive need for support during the entire process. Generally, the more sentences you have, the less optimistic about the future you are.

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	4
1.2 Problemformulering	5
2. Baggrundsviden for undersøgelsen	6
2.1 Kriminalforsorgens samarbejde med kommunerne.....	6
.....	7
2.1.1 Vejledende retningslinjer om samarbejde og Projekt God løsladelse	7
2.1.2 Køreplan for God Løsladelse 2008 og frem til i dag	8
2.1.3 Den nye modtagelsesmodel	9
2.1.4 Opsummering	10
2.2 Nyere evalueringer	10
2.2.1 Kriminalforsorgens evaluering af samarbejdet på tværs af Kriminalforsorgen og kommuner	10
2.2.2 Rigsrevisionens evaluering af Kriminalforsorgens resocialiserende arbejde	11
2.2.3 VIVE's evaluering af den nye modtagelsesmodel i Kriminalforsorgen	12
2.2.4 Opsummering	12
2.3 Retlige ramme.....	12
2.3.1 Varetægtsfængsling	13
2.3.2 Afsoning	14
2.3.3 Prøveløsladelse og løsladelse efter endt straf	15
2.3.4 Opsummering	17
3. Arbejdsspørgsmål.....	18
4. Litteratur Review	19
4.1 Skandinaviske studier	19
4.2 Internationale studier	21
4.3 Opsummering	24
5. Teori.....	25
5.1 Making good.....	25
5.2 Social Bond.....	27
6. Metode.....	28
6.1 Specialesamarbejde med Enheden for Kriminalpræventive Indsatser (EKI)	28
6.2 Kvalitativ metode.....	29
6.3 Gatekeepers og rekruttering af informanter.....	31
6.4 Præsentation af informanter	33
6.5 Interviewguides.....	34
6.6 Indsamling af empiri	36
6.6.1 Indsamling af empiri med indsatte domfældte	36
6.6.2 Indsamling af empiri med løsladte domfældte	37
6.7 Transskribering og kodning	38
6.8 Reliabilitet og validitet	38

6.9 Etiske overvejelser	39
7.Analyse.....	41
7.1 Hvordan oplever domfældte indsættelsen?	41
Opsummering	43
7.2 Hvordan oplever domfældte tiden under afsoning?	44
Condemnation script.....	44
Redemption script.....	48
Opsummering	54
7.3 Hvordan oplever domfældte tiden op til løsladelse og tiden umiddelbart efter løsladelse?	55
Førstegangsdømte	55
Andengangsdømte	56
Flergangsdømte	59
Opsummering:	64
7.4 Hvilket fremtidsperspektiv anlægger de domfældte?	65
8.Konklusion	66
9. Litteraturliste.....	68
Love, bekendtgørelser, vejledninger mm.....	71

1. Indledning

”Hvis vi ønsker at undgå ny kriminalitet og samtidig ønsker at fortsætte med at benytte fængsel som lovens strengeste straf, må vi se dybere i, hvad der sker under frihedsberøvelsen og hvad der sker, når den ophører.” (Storgaard, 2013:8)

Som Storgaard (2013) beskriver, er der et behov for at forstå, hvad det er der sker under frihedsberøvelsen samt i løsladelsesprocessen, for at styrke det resocialiserende arbejde mod at leve et kriminalitetsfrit liv. Løsladelse i Danmark er lig med frihed og tilbagevenden til det konventionelle samfund, på lige fod med lovlydige borgere. Det forudsætter derfor, at personer, der har været fængslet, tidligere har været integreret i det konventionelle samfund, og derfor *blot* kan vende tilbage til dette ved deres løsladelse. Denne antagelse viser sig imidlertid sjældent at stemme overens med virkeligheden. Forskningen peger på, at individer, der ender med at begå kriminalitet, ofte ikke har levet i et sundt og ressourcestærkt miljø. Folk der begår kriminalitet har typisk været udsat for sociale og økonomiske udfordringer, som har begrænset deres adgang til konventionelle ressourcer og muligheder, hvilket bidrager til deres marginalisering og kriminelle adfærd (Olesen & Storgaard, 2016; Clausen, 2013).

I Danmark løslader vi omkring 6500 mennesker årligt (Kriminalforsorgen, 2022), og vi er bekendt med at løsladelse er en kompleks situation, hvilket oftest også medfører flere uformelle straffe, så som gæld, hjemløshed, arbejdsløshed mm. (Olesen, 2013; Olesen & Storgaard, 2016; Ryberg, 2009). Det er netop derfor at myndighedssamarbejdet mellem Kriminalforsorgen og kommunerne er vigtigt, for at sikre en god løsladelse.

I Kriminalforsorgen har løsladelse haft et tiltagende større fokus over de seneste 25 år, hvor der i 1998 blev udviklet *De vejledende retningslinjer for samarbejdet mellem de sociale myndigheder og kriminalforsorgens institutioner og afdelinger*¹ (Social-, Bolig- og Ældreministeriet, 1998). Efterfølgende viste evalueringer (Ramsbøl, 2003), at til trods for at implementere et redskab til at ensrette samarbejdet på tværs af Kriminalforsorgen og kommunerne, lykkedes det midlertidig ikke. Derfor udarbejdede Kriminalforsorgen, *Projekt God Løsladelse* (Ramsbøl & Rasmussen, 2009), som skulle være med til at finde frem til hvilke faktorer som havde betydning for en god løsladelse. Resultaterne af projektet, er grundlaget for *Køreplan for god løsladelse* (Servicestyrelsen, 2009), som er det redskab Kriminalforsorgen og kommunerne bruger den dag i dag, når domfældte skal løslades.

¹ Herefter: De vejledende retningslinjer.

I *Køreplan for god løsladelse*, har Danmarks 98 kommuner indgået aftale med Kriminalforsorgen om rettidig kommunikation, som betyder, at Kriminalforsorgen senest forinden 4 uger før løsladelse, skal koordinere løsladelsen med den respektive kommune. Det skal være med til at sikre, at kommunen bedst muligt kan planlægge løsladelsen, i samarbejde med Kriminalforsorgen og den domfældte forinden løsladelsen finder sted.

1.2 Problemformulering

I Kriminalforsorgen er der som nævnt blevet iværksat flere forskellige projekter igennem de seneste 25 år, særligt med henblik på samarbejdet mellem myndigheder, for at sikre en helhedsorienteret tilgang til domfældte i overgangen fra fængsel til frihed. Herunder et større fokus på hvordan Kriminalforsorgen skal arbejde mere resocialiserende med de domfældte under afsoning, ved eksempelvis at udvikle handleplaner samt koordinere handleplanerne med kommuner. Men til trods for det skærpente fokus på løsladelse over de seneste 25 år, tyder det ikke på at det har haft en nævneværdig effekt på recidiv², da vi fortsat ser at to ud af tre falder tilbage til kriminalitet efter løsladelse (Kriminalforsorgen, 2022).

Samtidig viste en undersøgelse fra Aarhus Kommune (Kvist, 2022), at i 83,3% af tilfældene, levede Kriminalforsorgen ikke op til den gældende lovgivning, i form af at overholde tidsfristen for henvendelse vedrørende udarbejdelse af den koordinerende handleplan. Det udfordrer samarbejdet på tværs af Kriminalforsorgen og kommunerne, hvilket i sidste ende har konsekvenser for den domfældtes løsladelse.

Kriminalforsorgen proklamerer at *den gode løsladelse, starter ved den gode indsættelse* (Servicestyrelsen, 2009:55), og for at kunne forstå løsladelse som proces, er det nødvendigt at kigge ind hvad der sker under de forskellige faser fra indsættelse, afsoning og i tiden op til- og efter løsladelse. Derfor vil jeg konkret undersøge:

Hvordan oplever domfældte processerne fra indsættelse til løsladelse?

² Tilbagefald til kriminalitet.

2. Baggrundsviden for undersøgelsen

For at forstå processen fra indsættelse til løsladelse og tiden umiddelbart derefter, er det vigtigt at få indsigt i nogle af Kriminalforsorgens mest anvendte redskaber, i arbejdet med domfældte og deres løsladelse. Jeg inddrager også nogle af de nyeste evalueringer af Kriminalforsorgens metoder og tilgange i deres arbejde med de domfældte. Herefter vil jeg i korte træk beskrive den retlige ramme for afsoning og løsladelse, herunder gældende ret og vejledning for Kriminalforsorgens og kommunernes samarbejde. Jeg har valgt at undlade gældende lov og regler vedrørende prøveudskrivning fra forvaring, benådning, prøveløsladelse for livstidsdømte og udvisningsdømte for at begrænse specialets omfang.

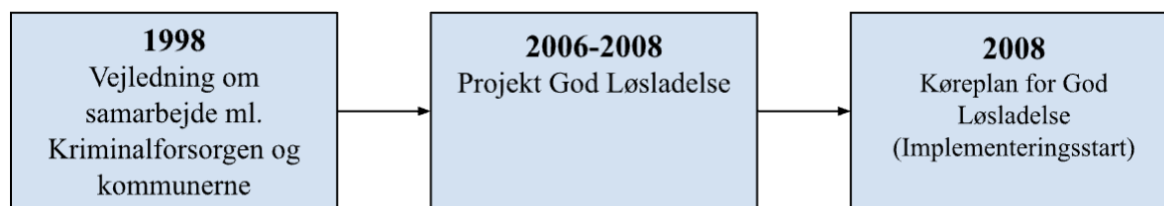
2.1 Kriminalforsorgens samarbejde med kommunerne

”Derimod har frihedsberøvelsens ophør og borgerens tilbagegang til samfundet ikke haft helt tilsvarende opmærksomhed fra lovgiver og forvaltningsmyndigheds side. Det kan se ud som om, at tanken har været, at løsladelsen jo blot var ophør af det statslige indgreb og nu kunne borgeren frit gå hjem og fortsætte sit liv. Men så enkelt er det ikke. I stigende grad synes myndighederne at have indset, at sammen med magten til at berøve borgeren friheden, hænger et ansvar for en hensigtsmæssig tilbageførelse til samfundet.” (Storgaard, 2013:7)

Som Storgaard (2013) bemærker, har selve løsladelsen af en domfældt ikke haft det store fokus før 1998, men som tidligere nævnt, fik den resocialiserende del af fængsling og senere løsladelse, en større opmærksomhed tilbage i slut 90'erne og frem. Det er derfor væsentligt at belyse, hvordan samarbejdet mellem myndighederne har haft fokus på, at udvikle procedurer og sikre en helhedsorienteret tilgang til løsladelse.

Som en del af den politiske flerårsaftale om Kriminalforsorgens økonomi fra 2018-2021, skulle samarbejdet mellem myndigheder styrkes yderligere i forbindelse med løsladelse (Regeringen, 2017). Det indikerer, at der fortsat er behov for at sætte flere ressourcer ind på at udvikle og styrke samarbejdet på tværs af Kriminalforsorgen og andre relevante myndigheder (ibid.:10).

I nedenstående model fremgår de tre 'redskaber', der er udviklet over tid, med henblik på at styrke samarbejdet i forbindelse med løsladelse mellem Kriminalforsorgen og kommuner.

Figur 1 - Udvikling af redskaber i samarbejdet ml. Kriminalforsorgen og kommunerne

2.1.1 Vejledende retningslinjer om samarbejde og Projekt God løsladelse

I 1998 udviklede Social-, Bolig- og Ældreministeriet (1998) Vejledende retningslinjer for at forbedre samarbejdet mellem Kriminalforsorgens institutioner og de regionale myndigheder³.

”[...]Formålet med retningslinjerne er at sikre en optimal koordinering af de ressourcer, som de to offentlige systemer allerede hver for sig sætter ind, dels med henblik på at forbedre de fælles klienters sociale funktionsniveau, og dels med henblik på at begrænse kriminaliteten i samfundet.”(ibid.)

Som citatet sammenfatter, var formålet at styrke den fælles indsats overfor de domfældte for at mindske risikoen for recidiv. Målsætningen for denne vejledning var at udvikle og formulere fælles mål samt løbende evaluere disse jf. *De vejledende retningslinjer* afsnit 2.a⁴. Ydermere skulle de i fællesskab udveksle oplysninger og koordinere samt udvikle procedurer, for at sikre maksimal udnyttelse af de ressourcer, de respektive myndigheder havde til rådighed. Af vejledningen fremgår det at der er et særsomt fokus på specifikke *udsatte grupper*, såsom stofmisbrugere, unge under 18 år, hjemløse og psykisk syge, som ofte kræver en særlig indsats (ibid.). De domfældte, der ikke falder ind under de ovennævnte udsatte grupper, omtales som *øvrige fælles klienter*. Handleplanen for *øvrige fælles klienter* omfattede: forsørgelsesgrundlag, bolig, beskæftigelse/uddannelse, behandling mm.

I *De vejledende retningslinjer* er der et særsomt fokus på de *udsatte grupper* som fylder over 2/3 af den samlede vejledning, hvor der er udarbejdet konkrete tiltag for de enkelte grupper. Hvorimod der er et minimalt fokus på de *øvrige fælles klienter*, som alene her kriminalitet som en udfordring. Det vil sige for klienter, som ikke er misbrugende, hjemløse mm., er der kun udarbejdet forslag til hvordan de kan vejledes, men ingen konkrete tiltag.

³ Herefter: De vejledende retningslinjer.

⁴ VEJ nr 68 af 21/04/1998 - Vejledende retningslinier for samarbejdet mellem de sociale myndigheder og kriminalforsorgens institutioner og afdelinger (* 2).

I 2003 foretog Kriminalforsorgen (Ramsbøl) en evaluering af *De vejledende retningslinjer*, hvoraf det fremgik, at det stadig haltede med at skabe en koordinerende indsats overfor de domfældte i løsladelsesprocessen. Kommunerne manglende informationer om hvornår deres borgere blev løsladt, og Kriminalforsorgen fandt det svært at se kommunens ansvar i udarbejdelsen af handleplanen.

De domfældte selv udtrykte ligeledes stor utilfredshed med samarbejdet, da de ikke oplevede at få den nødvendige hjælp ved løsladelsen, og størstedelen blev blandt andet løsladt til hjemløshed (Ramsbøl, 2003:69).

På baggrund af evalueringen, og det stadig større behov for at styrke det koordinerende samarbejde på tværs af Kriminalforsorgen og kommunerne, udviklede Kriminalforsorgen *Projekt God Løsladelse* (Ramsbøl & Rasmussen, 2009), som skulle være med til at klarlægge, hvilke konkrete tiltag der skulle styrkes i samarbejdet. I udviklingen af projektet deltog et lukket og to åbne fængsler samt fem kommuner og fem Kif⁵ afdelinger (ibid.:20). Projektet blev udformet på baggrund af kvartalsvise møder med projektledelsen⁶, samt spørgeskemaer udfyldt af fængslerne og interviews med indsatte ved projektets start og afslutning. Interviewene med de indsatte gav et indblik i deres forventninger og oplevelser samt hvad de definerede som en god løsladelse. Disse inputs var med til at udforme projektets videre anbefalinger til hvordan løsladelsen skal varetages (ibid.:39).

Et eksempel var at de indsatte først tænkte på deres løsladelse 1-2 måneder før løsladelsesdagen og derfor gav det bedst mening at afholde løsladelsessamtaler to måneder forinden løsladelse. *Projekt God Løsladelse* har været med til at skabe grundfundamentet for det vi i dag kender som *Køreplan for God Løsladelse*.

2.1.2 Køreplan for God Løsladelse 2008 og frem til i dag

Igennem *Projekt god løsladelse*, fandt man ud af at det var nødvendigt at fastsætte tidsrammer for fx indsættelsessamtaler, udarbejdelse af handleplaner, koordinering med kommuner mm (Ramsbøl & Rasmussen, 2009). I 2008 opstartede Kriminalforsorgen implementeringen af det nye redskab: *Køreplan for God løsladelse*, som er det redskab der den dag i dag bruges til at sikre en helhedsorienteret løsladelse (Servicestyrelsen, 2009). *Køreplan For God Løsladelse* er rettet mod domfældte som afsoner en straf på 4 måneder eller derover, da der ikke er fastlagt noget krav om handleplaner og koordinering med kommuner for dem som er indsat under 4 måneder. De nyeste tal fra Kriminalforsorgen (2022:6) viser at 55% af de indsatte sidder på domme som er under 4 måneder.

⁵ Kriminalforsorg i Frihed.

⁶ Medarbejdere fra servicestyrelsen.

Køreplanen skal sikre at den handleplansansvarlige i Kriminalforsorgen inddrager alle relevante aspekter af borgerens løsladelse, og samarbejder på tværs af myndigheder.

Den handleplansansvarlige skal derfor 8 uger før forventet (prøve)løsladelse, sørge for at den indsatte bliver oplyst om hvor vedkommende skal søge hjælp på kommunen samt inddrage Kif hvis der er tale om prøveløsladelse. Samarbejdet omfatter: udarbejdelse af handleplan, inddragelse af borgeren i planlægningen og regelmæssig opfølgning på handleplanen, for at sikre en vellykket løsladelse. Det er Kriminalforsorgen og kommunernes opgave, at varetage den koordinerende del af handleplanen, rettidigt forud for løsladelse, så den domfældte har en klar plan for, hvad der skal ske ved løsladelse. Det kan blandt andet indebære forsørgelsesgrundlag, bolig, misbrugsbehandling mm.

Alle informanterne i denne er undersøgelse, er/har været indsat i over fire måneder, og dermed er de alle omfattet af *Køreplan for god løsladelse* (Servicestyrelsen, 2009).

2.1.3 Den nye modtagelsesmodel

Som led i det fortsat øgede fokus på at skabe et godt grundfundament for at reintegrer domfældte ved løsladelse, implementerede Kriminalforsorgen i 2015 *Den nye modtagelsesmodel*⁷ (Berger et al., 2020). Modtagelsesmodellen af nyindsatte skulle være med til, at sikre en ensartet tilgang til nye afsonere i Kriminalforsorgen, hvor formålet er, at skabe bedre forudsætninger for at arbejde med borgeren:

“Tiltaget bygger på en idé om, at jo før man ”får fat” i den enkelte og får lagt en plan for, og med denne, jo bedre chance er der for at få igangsat en positiv udvikling og skabt motivation for den enkelte indsatte til at forandre sin adfærd”(ibid.:5).

I modtagelsesmodellen blev der udformet fem hovedprincipper som er følgende:

1. At der sker en tidlig og hurtig udredning
2. At der anlægges et helhedssyn på klienten
3. At der sker en systematisering, prioritering og koordinering af indsatser
4. At der peges på indsatser svarende til de afdækkede risici og behov
5. At der skabes rum for, at den modtagende afdeling kan præge klienten i positiv retning (ibid.:32)

⁷ Herefter: Modtagelsesmodel.

Derudover blev der implementeret et risikovurderingsredskab: Level of Risk, Need and Responsibility (LS/RNR). Det er et værktøj, der anvendes i rehabilitering for at vurdere risikoen for recidiv ved at identificere de kriminogene behov der er til stede hos den enkelte. LS/RNR bruges som et grundlag for den efterfølgende udvikling af handleplanen for den enkelte indsatte.

2.1.4 Opsummering

Over de seneste 25 år er der kommet et øget fokus på selve løsladelsesfasen, hvor der er udarbejdet vejledninger, som er blevet evalueret og siden da udviklet på til det vi i dag kender som *Køreplan for god løsladelse* samt *Den nye modtagelsesmodel* som skal være med til at sikre en ensretning i selve indsættelsesfasen, hvilket styrker deres tilgang om at *Den gode løsladelse, starter ved den gode indsættelse* (Servicestyrelsen, 2009:55). En væsentlig problematik ved køreplanen er, at det ikke er et krav at facilitere en god løsladelse, hvis den domfældte afsoner en dom på under fire måneder eller løslades med kort varsel (Servicestyrelsen, 2009). Dette resulterer i, at den domfældte løslades uden en plan for fremtiden, hvilket placerer de løsladte i en yderst udfordrende og ustabil situation (Olesen, 2013:200-202).

2.2 Nyere evalueringer

I Danmark har der været en udvikling over flere årtier, i måden hvorpå der arbejdes med det formål at resocialisere domfældte, så de har de bedste forudsætninger ved løsladelse (Storgaard, 2019).

Til trods for at Kriminalforsorgen har videreudviklet deres redskaber, modtager de fortsat stor kritik, da der stadig er domfældte som bliver tabt idet koordinerende samarbejde mellem Kriminalforsorgen og kommunerne ved løsladelsen.

Det er derfor relevant, at se på de seneste års forskellige evalueringer af Kriminalforsorgens samarbejde med kommunerne, samt om det overordnet fokus på reintegrering ved løsladelse har den fornødne effekt. Det giver ligeledes et indblik i kompleksiteten i tiden fra indsættelse til løsladelse, og samtidig fungerer det som en *objektiv* tilføjelse til den indhentet empiri i opgaven her.

2.2.1 Kriminalforsorgens evaluering af samarbejdet på tværs af Kriminalforsorgen og kommuner

I 2016 udfærdigede Kriminalforsorgen en analyse af samarbejdet på tværs af Kriminalforsorgen og kommunerne. Her fandt Petersen (2016), at der var enkelte kommuner som ikke anvendte den indgåede samarbejdsaftale på tværs af Kriminalforsorgen og kommunerne, fordi de ikke var bekendt med aftalen. Det er vigtigt at understrege at aftalerne blev indgået i 2014-2015, og dermed var det indgået samarbejde relativt nyt på undersøgelsestidspunktet.

Kommunerne nævnte at der ofte manglede information om indsættelser, løsladelser og at den generelle information ikke blev kommunikeret rettidigt. Det kunne fx være dækning af husleje for en indsat. Kommunerne oplevede desuden at de ofte ikke var bekendt med at deres borgere var blevet løsladt, før borgeren henvendte sig på kommunen, hvilket er en tydelig indikation på den manglende brug af løsladelsessamtaler.

Kriminalforsorgen oplevede også et kommunikationsproblem, da flere kommuner kun havde anført kontaktoplysninger til få sagsbehandlere, hvilket skabte en skrøbelig model ved sygdom, ferie osv., hvilket medførte en stilstand i kommunikationen på tværs af myndighederne.

Sammenfattende viste undersøgelsen, at der er behov for at styrke den helhedsorienterede indsats mellem myndigheder, da der ikke er en ensrettet praksis for løsladelsessamtaler med henblik på at sikre en handleplan ved løsladelse. Det er problematisk da de risikerer at tabe borgeren, og ikke yde den nødvendige støtte i overgangen til frihed.

2.2.2 Rigsrevisionens evaluering af Kriminalforsorgens resocialiserende arbejde

I 2019 foretog Rigsrevisionen en vurdering af Kriminalforsorgens indsatser, vedrørende beskæftigelse og kriminalitetsforebyggende indsatser i Danmarks fængsler og arresthuse (Statsrevisorerne, 2019). I evalueringen konkluderede Rigsrevisionen, at 12% af afsonere ikke fik udarbejdet en handleplan. Af de der fik udarbejdet en handleplan, var der 24% som ikke fik iværksat de indsatser, der var vurderet behov for i relation til de enkeltes kriminogene behov under indsættelse (ibid.:30). For de resterende 76% gjaldt, at 41% fik igangsat nogle af de kriminalpræventive indsatser, der var vurderet behov for, og 35% fik igangsat alle de kriminalpræventive indsatser i løbet af deres afsoning (ibid.:36). Som tallene tydeligt illustrerer, er Kriminalforsorgen fortsat presset, når det gælder det resocialiserende arbejde, da det at være i en form for behandling og/eller beskæftigelse, er et vigtigt element i det resocialiserende arbejde. En anden forklarende faktor er, at der er mange domfældte, der afsoner i arresthuse pga. overbelægning i fængslerne. Det udfordrer Kriminalforsorgens resocialiserende arbejde, da der i arresthusene ikke er de samme muligheder for at tilbyde beskæftigelse, i form af arbejde og/eller uddannelse.

Et eksempel på dette er Vestre fængsel⁸, hvor der sidder omkring 650 indsatte. Af dem afsoner 1/4, og af beskæftigelsesmuligheder er der værkstedet og køkkenet, hvoraf der er plads til 13 indsatte i værkstedet og 20 indsatte i køkkenet (intern kilde)⁹.

⁸ Herefter: Vestre.

⁹ Medarbejder i Vestre Fængsel.

2.2.3 VIVE's evaluering af den nye modtagelsesmodel i Kriminalforsorgen

I 2020 udgav VIVE¹⁰ en evaluering af implementeringen af den nye modtagelsesmodel for danske fængsler, som blev iværksat i 2015 (Berger et. al., 2020). Selve evalueringen retter et kritisk blik mod implementeringen af den nye modtagelsesmodel. I VIVE's undersøgelse opdeles de indsatte i to grupper; den første gruppe er generelt positivt stemt over for den nye modtagelsesprocedurer, og de havde en god oplevelse af at blive screenet med LS/RNR.

Den anden gruppe påpegede, at modtagelsen i fængslerne ofte virkede kaotisk, samt at screeningen med LS/RNR gav dem en følelse af at blive fastholdt i deres kriminelle mønstre, som gjorde at de mistede motivationen for at forandre sig.

Som tidligere nævnt skal handleplanen for afsoningen være udarbejdet inden 4 uger. I denne fase problematiserer flere institutionschefer og socialfaglige medarbejdere den korte tidsfrist, da tiden ved indsættelse ofte er kaotisk og sårbar (ibid.:32). Det udfordrer kvaliteten af selve LS/RNR-screeningen fordi borgernes problematikker og situation, og hermed kriminogene behov, er svær at kortlægge på så kort tid (ibid.:82). Fængselspersonalet oplevede desuden, at screeningen af den indsatte ikke altid stemte overens med det billede, de efterfølgende dannede sig af den indsatte (ibid.:83-84).

2.2.4 Opsummering

Af de tre evalueringer fremgår det, at kommunikationsproblemer mellem Kriminalforsorgen og kommunerne udgør en væsentlig barriere for effektiv reintegrering. Det udfordrer selve løsladelsen, da kommunerne ikke har den fornødne tid til, at facilitere en gennemgående handleplan for den domfældte ved løsladelse. En betydelig andel af de indsatte modtager ikke de planlagte resocialiserende indsatser, hvilket underminerer deres muligheder for succesfuld reintegrering. Overbelægning i fængslerne fører til flere afsoninger i arresthuse med begrænsede beskæftigelsesmuligheder, hvilket er en stor udfordring. Desuden er der delte meninger blandt de indsatte om den nye modtagelsesmodel, og fængselspersonalet påpeger også, at den korte tidsfrist for udarbejdelse af handleplaner udfordrer kvaliteten af arbejdet, da de indsattes kriminogene behov ikke altid kan kortlægges præcist på så kort tid.

2.3 Retlige ramme

I den danske straffelov er der oplistet en lang række betingelser for varetægt, afsoning, prøveløsladelse, løsladelse ved fuldendt straf samt udarbejdelse af handleplaner og tilsyn ved prøveløsladelse.

¹⁰ Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.

Selvom specialet ikke specifikt behandler varetægtsfængsling, er det vigtigt at inkludere dette emne her, da alle informanterne i undersøgelsen har været varetægtsfængslet før deres overførsel til afsoning. Det er derfor relevant at forstå den gældende lovgivning for varetægt, da den har påvirket alle informanter. Olesen (2013) har vist hvordan varetægtsfængsling har en betydningsfuld indflydelse på løsladelse. Olesens studie viser, at det er under varetægtsfængslingen, at de praktiske ting som bolig, forsørgelse og de sociale relationer særligt sættes på prøve, da omvæltningen er størst her (ibid.:149).

2.3.1 Varetægtsfængsling

I Danmark kan en person varetægtsfængsles hvis vedkommende er mistænkt for en kriminel handling, som kan give en fængselsstraf på halvandet år eller mere, samt hvis der vurderes at være en høj risiko for at vedkommende kan forhindre efterforskningen af forholdet, eller hvis der er risiko for flugt jf. varetægtsbekendtgørelsen¹¹. Når borgere sidder i varetægt, foregår det oftest i 24 timers isolation med én times udgang til gårdtur.

Varetægtsarrestanter skal senest syv dage efter indsættelse have oprettet en handleplan jf. handleplanscirkulæret §5, stk. 2¹². Og hvis vedkommende sidder i varetægt indtil der afsiges dom skal handleplanen være udarbejdet senest fire uger efter indsættelsen jf. handleplanscirkulæret §5, stk. 3.

Under varetægtsfængsling kan der pålægges brev og besøgskontrol, som betyder at borgerens breve ind og ud af fængslet overvåges for at forhindre ud- og indsmugling jf. varetægtsbekendtgørelse §63. Som en del af sikkerhedshensyn kan varetægtsarrestanter være pålagt at deres breve læses igennem hvor kan de destrueres eller overstreges jf. varetægtsbekendtgørelse §63, stk. 2. Ydermere er alle besøg overvåget, hvilket vil sige, at der er en fængselsbetjent til stede i besøgslokalet under besøg, med undtagelse af advokatsamtaler jf. varetægtsbekendtgørelse §44.

Brev- og besøgskontrol samt overvågning fremhæver det psykologiske pres og den sociale isolation, som indsatte kan opleve, hvilket kan påvirke deres mentale tilstand, relationer og evne til reintegrering.

Der kan som udgangspunkt varetægtsfængsles i 4 uger med mulighed for forlængelse. Hvis en varetægtsfængsling skal forlænges, skal dette ske på baggrund af et retsmøde, hvor der fremvises dokumentation i form af beviser, for at opretholde varetægtsfængslingen.

¹¹ BEK nr 107 af 30/01/2019 - Bekendtgørelse om ophold i varetægt (varetægtsbekendtgørelsen).

¹² CIR1H nr 9741 af 28/06/2022 - Cirkulære om udarbejdelse af handleplaner i Kriminalforsorgen (handleplanscirkulæret).

Hvis der ikke forekommer rimelige beviser, kan vedkommende uden videre løslades (Kriminalforsorgen, u.d.). Den varetægtsfængslede som modtager dom, overgår til afsoning fra dagen dommen er afsagt, og tiden under varetægtsfængsling modregnes længden af den afsagte dom jf. strfbl.¹³ §8, stk. 3.

2.3.2 Afsoning

Ifølge straffuldbyrdelesloven¹⁴, skal frihedsberøvelsen blandt andet ske med henblik på, at hjælpe eller påvirke den domfældte til at leve en kriminalitetsfri tilværelse. Der må ikke pålægges den domfældte andre begrænsninger, end det som er fastsat ved lov eller som følger af straffen jf. strfbl. §4.

Når en domfældt indsættes i en af Kriminalforsorgens institutioner, skal vedkommende vejledes om sine rettigheder, pligter og øvrige forhold under indsættelse jf. strfbl. §31.

Kriminalforsorgen skal umiddelbart efter indsættelse (senest 4 uger) udarbejde en handleplan, for hvad der skal ske under selve afsoningen og i tiden efter løsladelse jf. strfbl. §31, stk. 2. Handleplanen skal revurderes løbende under afsoningen, og tilpasses så den domfældte får mest muligt ud af tiden under afsoning jf. strfbl. §31, stk. 3. Der kan dog være begrænsninger i forhold til handleplanen, hvis den domfældte udstår en kortvarig straf, hvilket er angivet som 4 måneder eller derunder (Justitsministeriet, 2023).

De domfældte har under afsoning ret og pligt til at være beskæftiget enten ved at arbejde, tage uddannelse eller anden godkendt aktivitet jf. strfbl. §38.

Justitsministeren har under særlige og/eller praktiske omstændigheder, beføjelse til at fastsætte særskilte regler for bestemte grupper af indsatte, som fx at nægte beskæftigelse/uddannelse jf. strfbl. §38, stk. 3.

Dette punkt belyser de begrænsninger og undtagelser, der kan påvirke de indsatte muligheder for rehabilitering. Men som udgangspunkt bestræbes der efter at alle tilbydes en form for beskæftigelse under afsoning, hvilket understreger Kriminalforsorgens mål om at fremme indsatte personlige udvikling. Når domfældte afsoner, skal det normalt foregå i et fængsel, åbent eller lukket jf. strfbl. §21. Ved kortere domme (under fire måneder), kan straffen dog fuldbyrdes i et arresthus afhængigt af kapacitetsforholdene i fængslerne jf. strfbl. §21, stk. 2.

¹³Lbk. nr 201 af 28/02/2023 - Bekendtgørelse af lov om fuldbyrdelse af straf m.v. (strfbl).

¹⁴ Strfbl.

Under afsoning har de domfældte ret til misbrugsbehandling, som skal iværksættes inden for 14 dage efter den domfældte har tilkendegivet behovet herom jf. strfbll §45a, stk. 2. Dette punkt er vigtigt, da misbrugsbehandling spiller en afgørende rolle i rehabilitering og reducere af recidiv.

Under afsoning er der mulighed for at søge om udgang, hvilket skal være med til at fremme Kriminalforsorgens princip om normalisering, idet den indsatte får muligheden for at komme ud i samfundet på udgang jf. strfbll §§46-50. Udgangen kan foregå ledsaget eller uledsaget. Udgangen er relevant, da det understøtter de indsatte gradvise reintegrering i samfundet.

Dette er de væsentligste retlige rammer for specialet, med hensyn til indsættelse og afsoning i de danske fængsler og arresthuse. Forståelsen af disse rammer er afgørende for at analysere, hvordan lovgivning og praksis påvirker indsatte og løsladte perspektiver på deres indsættelse og afsoning med henblik på løsladelse.

2.3.3 Prøveløsladelse og løsladelse efter endt straf

I Danmark prøveløslader vi som en del af det resocialiserende arbejde, da den domfældte i overgangen mellem fængsel og frihed, skal overholde en række vilkår for at opretholde sin prøveløsladelse. Der er sket et markant fald i antallet af godkendte prøveløsladelser over de seneste år. Ifølge Kriminalforsorgens statistik (2022), var der i 2013 17% som fik afslag på prøveløsladelser, hvorimod der er i 2022 var 41%. Det vil sige at to ud af fem, får afslag på at blive prøveløsladt, enten fordi den domfældte ikke accepterer eller opfylder de fastsatte vilkår, eller hvis Kriminalforsorgen vurderer at der er stor risiko for de begår ny kriminalitet under prøveløsladelsen (Kriminalforsorgen, 2022; Kriminalforsorgen, u.d.).

I Danmark kan der løslades på følgende fire måder: 1) borgeren har fuldendt sin straf, 2) bliver prøveløsladt, 3) der sker en straffafbrydelse eller 4) der opnås en hel eller delvis eftergivelse af straffen.

I løsladelsesbekendtgørelsen¹⁵, er der opstillet kriterier for pkt. 2, 3 og 4.

I Straffeloven¹⁶ fremgår kriterierne for (prøve)løsladelse jf. strfl. §38 og §40a. Som udgangspunkt kan en prøveløsladelse finde sted efter 2/3 af strafudmålingen, dog skal den domfældte som minimum have afsonet 2 måneder for at kunne prøveløslades jf. strfl. §38, stk. 1. I andre tilfælde kan der løslades tidligere, hvis omstændighederne taler for dette jf. strfl. §38, stk. 2.

¹⁵ BEK nr 855 af 28/06/2017 - Bekendtgørelse om løsladelse af dømte, der udstår fængselsstraf (løsladelsesbekendtgørelsen).

¹⁶ LBK nr 1360 af 28/09/2022 - Bekendtgørelse af straffeloven (strfl).

I visse tilfælde kan der prøveløslades efter halvdelen af strafudmålingen hvis vedkommende har ydet en ekstraordinær indsats under afsoning som fx at have deltaget i misbrugsbehandling, Anger Management kursus samt vist generel motivation for at leve et kriminalitetsfrit liv jf. strfl. §40a.

For at få godkendt prøveløsladelsen skal den domfældte have et passende ophold¹⁷ jf. strfl. §38, stk. 4. Når en prøveløsladelse er vurderet godkendt, skal det vurderes hvorvidt der skal føres tilsyn og i hvilken grad jf. Løsladelsesbekendtgørelsen, §6. Tilsynet tilrettelægges i samarbejde mellem Kriminalforsorgen, Kif, og bopælskommunen.

Ifølge samarbejdsaftalen skal Kriminalforsorgen derfor i retmæssig tid, senest 4 uger forinden prøveløsladelse, tage kontakt til bopælskommunen. Her skal kommunen deltage i et møde med Kriminalforsorgen, Kif og den domfældte, for at udarbejde en plan for prøveløsladelse.

For at opretholde sin prøveløsladelse skal den prøveløsladte overholde en række vilkår, som fx at holde sig stoffri, deltage i møder med kommune og/eller Kif, indgå i behandling mm., jf. strfl. §57.

Hvis den prøveløsladte ikke opfylder vilkårene, ophører prøveløsladelsen og den resterende tid af strafudmålingen skal afsones i et fængsel eller arresthus. Ved prøveløsladelsen, overgår den domfældte til Kif og bopælskommunen. Hvis der ikke vurderes behov for tilsyn, overgår den domfældte udelukkende til bopælskommunen, som dermed har ansvaret for at følge op på handleplanen. Når prøveløsladelsen er fuldendt, bliver der ikke længere ført tilsyn og dermed overgår den domfældte til frihed, på lige fod med de domfældte som har afsonet fuld tid.

Ved løsladelse efter fuldendt straf, overgår borgeren til frihed, uden pålagt tilsyn idet domfældte har udstået sin strafudmåling. Herunder skal det, så vidt det er muligt, sikres, at løsladelsen sker mellem mandag-onsdag, så domfældte ved prøveløsladelse og løsladelse kan tilgå fx kommune og bank jf. løsladelsesvejledningen¹⁸ §21. Når en domfældt har udstået sin straf og løslades, har Kriminalforsorgen ikke længere ansvar over personen.

Ved strafafbrydelse eller eftergivelse, løslades borgeren umiddelbart efter beslutningen derom.

¹⁷ Har et sted at bo samt forsørgelsesgrund og overholder de fastsatte vilkår.

¹⁸ VEJ nr 9736 af 28/06/2022 - Vejledning om løsladelse af dømte, der udstår fængselsstraf (løsladelsesvejledningen).

2.3.4 Opsummering

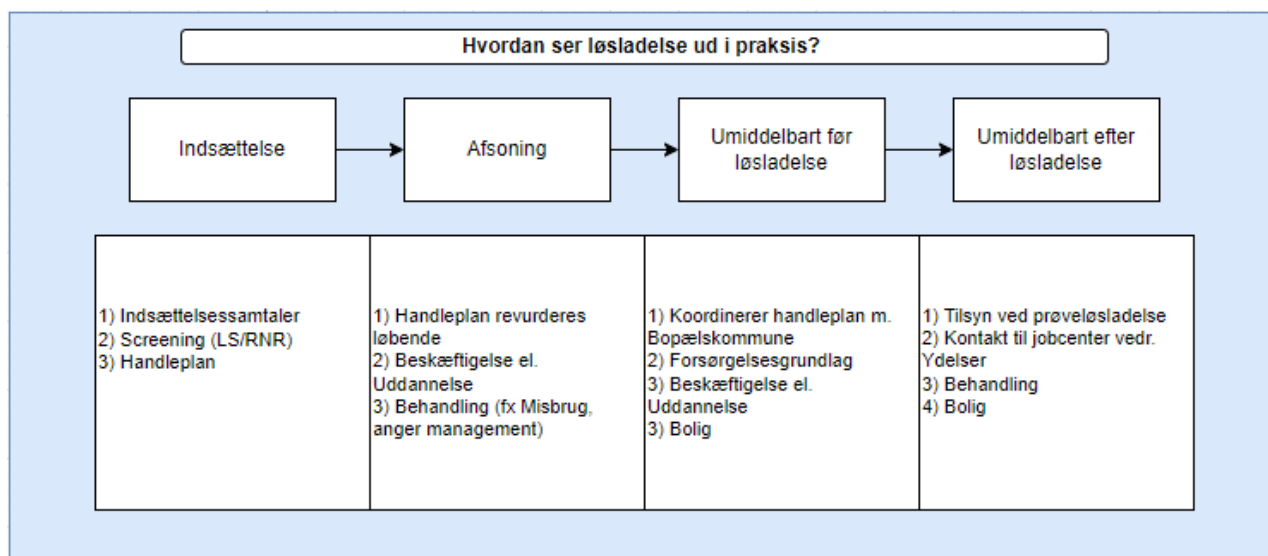
I tiden fra indsættelse til løsladelse og i tiden umiddelbart efter, har Kriminalforsorgen flere forpligtelser, blandt andet at sørge for at udarbejde handleplaner. Under afsoning, er det Kriminalforsorgens ansvar at revurdere handleplanen samt tilbyde forskellige former for behandling fx misbrugsbehandling, anger management mm.

Ved prøveløsladelse, skal den domfældt oftest gå i tilsyn hos Kif, hvor der er fokus på kriminogene behov og støtte i overgangen til frihed. Ved fuldendt straf, er det den løsladte selv som skal tage kontakt til bopælskommunerne, som skal hjælpe med at vejlede om praktiske ting såsom behandling og søge bolig. Der er ikke fastsat lovgivning med henblik på at udvikle handleplaner for domfældte som afsoner hele deres strafudmåling.

Ud fra de eksisterende evalueringer og gældende lovgivning, så tyder det ikke på at det har nogle konsekvenser for Kriminalforsorgen og/eller kommunerne, hvis ikke de lever op til deres forpligtelser. Det sætter de domfældte i en yderst sårbar position, da det er dem som oplever konsekvenserne af den manglende koordinering ved løsladelse.

3. Arbejdsspørgsmål

Over de seneste tre årtier er kommet et større fokus på det resocialiserende arbejde i tiden fra indsættelse til løsladelse. Der er vedtaget konkret lovning, og udarbejdet vejledninger til at styrke overgangen fra indsættelse til løsladelse og i tiden efter løsladelse. I nedenstående figur er der skitseret Kriminalforsorgens forpligtigelser, med henblik på at arbejde med et resocialiserende fokus fra indsættelse til løsladelse, samt kommunernes ansvar i løsladelsesfasen:

Figur 2 - Overordnet overblik over Kriminalforsorgen og kommunernes forpligtigelser

Jeg finder det relevant og væsentligt, at bidrage til den eksisterende forskning om løsladelse, hvilket jeg gør ved at undersøge hvordan de domfældte oplever processen fra indsættelse til løsladelse. For at kunne svare på dette har jeg udarbejdet fire arbejdsspørgsmål i tidsfaser, for at belyse hvad de domfældte selv lægger vægt på.

1. Hvordan oplever domfældte indsættelsen?
2. Hvordan oplever domfældte tiden under afsoning?
3. Hvordan oplever domfældte tiden op til løsladelse og tiden umiddelbart efter løsladelse?
4. Hvilket fremtidsperspektiv anlægger de domfældte?

Disse spørgsmål er med til at give et indblik i hvilke faktorer der gør sig gældende i hver enkelt fase, og som kan have en påvirkning på løsladelse som helhed. Jeg vil i undersøgelsen inddrage indsatte og løsladte domfældte for at belyse de forskellige faser i løsladelsesprocessen. Mine arbejdsspørgsmål er udviklet med henblik på at sikre et særskilt fokus på hver enkel fase, hvilket er med til at skabe et helhedsbillede af løsladelse som proces. Løsladelse, i sin rene form, indeholder mange aspekter og derfor har mine arbejdsspørgsmål til formål at opretholde fokus og struktur.

4. Litteratur Review

Da der ikke eksisterer konkret teori for reintegration, har jeg valgt at inddrage eksisterende forskning om reintegration for at skabe en teoretisk ramme omkring de strukturelle udfordringer, der kan opstå i løsladelsesfasen og i tiden efter. Der er en begrænset mængde forskning om løsladelse, særligt i en dansk kontekst, hvilket gør det nødvendigt at trække på internationale studier, især hvad angår de strukturelle problematikker ved løsladelse. Disse studier er udvalgt, da de har et fokus på forskellige aspekter af frihedsberøvelsens indflydelse på reintegration. Den eksisterende forskning belyser de udfordringer domfældte står overfor under- og efter løsladelsen, og peger på vigtigheden af at adressere både praktiske og følelsesmæssige behov i overgangen fra fængsel til frihed.

Blandt andet nævner Maruna og Immarigeon (2011), at løsladelsen skal ses som en kombination af en begivenhed og en proces. Ifølge Maruna & Immarigeon, har timingen af en løsladelse en essentiel betydning for, hvordan det vil gå borgeren efter løsladelsen. Hvis en borger bliver løsladt og overladt til sig selv, uden at have et sted at opholde sig, vil de søge ind mod en by. Her vil der opstå fristelser, som kan være svære at modstå, når man har siddet indespærret i lang tid. Deres forskning har været med til at sætte et øget fokus på selve løsladelsesfasen, hvor flere fagpersoner i Storbritannien argumentere for at den resocialiserende indsats skal begynde så snart borgeren er i politiets varetægt. Det samme fokus ses der hos Kriminalforsorgen, under udsagnet *den gode løsladelse starter ved den gode indsættelse* (Servicestyrelsen, 2009:55).

4.1 Skandinaviske studier

I bogen "Løsladt og Gældsat", undersøger Olesen (2013), hvordan dømte oplever de love og regler, som bliver de- og (re)aktiveret i forbindelse med informanternes løsladelse (ibid.:18). Studiet bygger på en omfattende interviewserie foretaget med 41 mænd, hvoraf 40 af dem var flergangsdømte og en enkelt var førstegangsdømt. Olesen (2013) fandt at der under varetægtsfængslingen opstår et massivt pres for de implicerede, både på et strukturelt niveau hvad gælder forsørgelsesgrundlag og bolig, samt i de sociale relationer til partner, børn mm.

Olesens forskning giver et dybdegående indblik i de mange udfordringer som opstår i tiden efter løsladelse, heriblandt boligforhold, gæld, beskæftigelse, forsørgelsesgrundlag, mødet med myndighederne og sociale forhold. Et eksempel er boligforhold som for mange af informanterne, er en sårbar situation, da den har en indflydelse på fx at modtage offentlige ydelser. Banken kræver en adresse for at kunne oprette en konto som den offentlige ydelse kan blive overført til. For dem som kan have adresse hos familie eller partnere, kan det medføre at pårørende på offentlige ydelser bliver påvirket, da de vil være flere på adressen til at opretholde økonomien og dermed risikere de at diverse

tilskud fra kommunen fjernes. Dette sætter både familien, og især den domfældte under et pres, da vedkommendes frihed er betinget af, at deres familier potentielt bliver økonomisk belastet.

Olesen (2013) fandt frem til at nogle dømte bruger deres tid i fængslet som en form for uddannelse inden for den kriminelle verden og på den måde bruger afsoningen til at lære nye kriminelle kundskaber (ibid.:166).

Gældsætning er en anden kilde til stress i forbindelse med løsladelse, og nogle informanter så muligheden for at lave forretninger i udlandet, som en måde at undgå inddragelse af gæld over deres løn. Andre brugte deres afsoning på at lære nye kriminelle kundskaber, og på den måde tjene penge efter løsladelse, så de kan undgå at betale af på deres gæld.

Studiet viste at over halvdelen af informanter havde været uden forsørgelsesgrundlag i forbindelse med deres seneste løsladelse (ibid.:157-158). Hvilket kan være en forklaring på hvorfor Olesen fandt frem til at der var relativt få af informanterne, havde (gode) erfaringer med de koordinerende handleplaner på tværs af Kriminalforsorgen, Kif og kommunerne. Informanterne oplevede at deres bopælskommuner havde sat deres sag i bero, hvilket gjorde at de så ind i en lang sagsbehandling, hvilket udfordrer reintegrering i samfundet, hvis de står uden forsørgelsesgrundlag og et sted at tage ophold.

I et norsk studie fra 2021 undersøgte Andvig et al. (2021), indsattes forventninger og erfaringer med løsladelse. I Norge har der i mange år været et princip om, at livet i fængslet gradvist skal afspejle "verdenen uden for murene"(ibid.:205). I studiet fandt Andvig et al. frem til, at de indsattes interaktion med de ansatte havde en positiv effekt på deres egen selvrespekt, fx når de ansatte hjalp dem med praktiske ting i hverdagen. De fandt dog også frem til at hårdere straffe og lukkede fængsler, mindskede de indsattes motivation og tro på forandring efter løsladelse. De konkluderet at hvis de indsatte oplevede dagligdagen i fængslet "straffende", mindskes deres følelse af handlekraft i fremtiden. Oplevelsen under afsoning, og livet bag murene, har en stor indflydelse på processen for løsladelse, da det bliver sværere at arbejde med de indsatte, og deres resocialisering, hvis ikke de føler sig retfærdigt behandlet (ibid.:216-217). De indsatte som oplevede at have medindflydelse og ansvar, følte en vis kontrol over deres liv i fængslet. Hvilket styrkede de indsattes følelse af medborgerskab, som skabte håb for deres fremtid.

Andvig et al., studie understøttes af et andet norsk studie hvor Ugelvik (2021) har sat fokus på vigtigheden af tillid i rehabiliteringen af indsatte, i såkaldte *reinventive prisons*¹⁹, som har til formål at fremme en positiv personlige transformation og reintegration i samfundet.

Ugelvik (2021) fremhæver hvordan tillid mellem indsatte og fængselspersonalet har en afgørende betydning for at opnå en succesfuld rehabilitering.

I Norge har de stor succes med *reinventive prisons*, hvor der er stor fokus på at miljøet skal være præget af gensidig tillid og respekt mellem indsatte og fængselspersonalet. Da de traditionelle fængselsmiljøer ofte er præget af mistillid og konflikter. Ugelvik (2021) studie viser at når de indsatte føler sig værdsat og respekteret, er de mere tilbøjelige til at engagere sig i aktiviteter, og derved udvikle en mere positiv selvopfattelse samt få et sundere selvbillede. Ugelvik (2021) argumenterer for at tillid bør integreres som et centralt omdrejningspunkt, når der udarbejdes strategier for de rehabiliterende indsatser. Ikke kun fordi det umiddelbart virker mere effektivt på at de indsatte opnår en succesfuld reintegration, men også fordi det ifølge Ugelvik (2021) kan være med til at gøre fængselssystemet mere humant og effektivt.

4.2 Internationale studier

Petersilia (2009) har undersøgt kompleksiteten og udfordringerne ved løsladelse i USA, hvor mange fanger løslades uden uddannelse eller offentlig støtte. Petersilia (2009) problematiserer, at straffraten øges men at der ikke bliver tilført flere ressourcer til det resocialiserende arbejde. Ifølge hendes forskning modtager kun en tredjedel af de indsatte beskæftigelses- eller uddannelsesstræning, og kun en fjerdedel får overfladisk misbrugsbehandling i form af gruppeterapi. Dette resulterer i høj recidivisme, da mange indsatte ikke modtager den nødvendige hjælp til at reintegreres i samfundet. Petersilia (2009) konkluderer, at manglende ressourcer til støtte og behandling af domfældte påvirker deres chancer for succesfuld resocialisering.

Doxat-Pratt, Schliehe og Laursen (2022) har undersøgt løsladelse i det norske, engelske og waliske strafferetssystem. Doxat-Pratt et al, (2022) argumenteret at den eksisterende forskning alene har fokuseret på tiden i fængslet og efter fængslet, men at der er et behov for at undersøge hvordan domfældte oplever den konkrete løsladelsesfase (ibid.:2). Doxat-Pratt et al, (2022) finder frem til tre overordnede faser for løsladelsen;

¹⁹ Genopfindende fængsler.

- 1) At gøre sig klar til løsladelsen; De indsatte beskrev deres tanker om løsladelse med en blanding af eufori og rædsel. Eufori, for at starte på “et nyt liv” og rædsel for, hvordan de skulle få styr på fx deres økonomi og hvor de skulle bo efter løsladelse.
- 2) Ved selve løsladelsen; på dagen for løsladelse, beskrev en informant, at der var en masse forventninger fra ham selv og andre omkring ham, til hvilke følelser han måtte have, som fx en stor følelse af frihed. Men den følelse stod han ikke med da han blev løsladt, men i stedet en følelse af tomhed (ibid.:10). Generelt var der blandt interviewpersonerne en følelse af frygt, for at blive lukket ud i samfundet, uden nogen plan for hvad der skulle ske herefter (ibid.:11).
- 3) Vejen mod frihed og det at lægge sin tid i fængslet bag sig; her fandt Doxat-Pratt (2022) frem til, at selvom interviewpersonerne havde forskellige syn på løsladelsen og fremtiden, var der ingen der så sig selv som helt frie, da de blev løsladt.

For dem som ikke blev taget imod af pårørende ved løsladelse, var der en følelse af ensomhed og afstand til alt omkring dem. Og for dem som blev hentet af familie og venner, var der en følelse af ubehag og forlegenhed (ibid.:14).

I studiet fandt Doxat-Pratt et al. (2022) frem til at det kunne gavne de løsladte, hvis der havde været en mere formaliseret overgang fra fængsel til frihed. De lagde også vægt på, at det ikke kan erstatte de praktiske formaliteter ved reintegration, som fx økonomisk støtte og bolig. Ved at fokusere på overgangen for de indsatte, kan man reducere den frygt, som mange beskriver, og samtidig opbygge en form for selvstændighed, der vil hjælpe de løsladte med at komme videre i deres liv efter løsladelse (ibid.:16).

I et Rumænsk studie foretog Durnescu (2017) en undersøgelse af indsatte i Jilava fængslet over en 6 måneders periode. Durnescu (2017) studie er lavet på baggrund af interviews med 58 indsatte, fordelt på følgende fem stadier i deres løsladelses-proces: 1) ugen op til deres løsladelse, 2) tiden umiddelbart efter, 3) den første måned efter, 4) 3 måneder efter samt 5) 6 måneder efter løsladelse.

Ifølge Durnescu (2017), er den eksisterende forskning og litteratur på området for løsladelse, meget fokuseret på faktorer, som har indflydelse på hvorvidt borgerne opnår en succesfuld løsladelse og resocialisering. Igennem studiet fandt Durnescu (2017), frem til at løsladelse er en proces hvor der er fem stadier (herefter faser), som de indsatte gennemgår i forbindelse med deres løsladelse.

I den første fase *prerelease-anticipation*²⁰ har de indsatte mange følelsesmæssige tanker om at skulle løslades. Det er i denne fase, hvor de indsatte udtrykker et stort håb for fremtiden. Det er samtidig også en fase, som er forbundet med angst og usikkerhed for fremtiden, tilsvarende fundne i flere af de ovennævnte studier om reintegrering. Ifølge Durnescu (2017) er det tiden og oplevelserne i fængslet, der har betydning for hvordan de indsatte omtaler sig selv. Nogle har mistet kontakt til deres pårørende, andre har mistet økonomisk status mm., men selvom de ikke omtaler sig selv særlig positivt, er de alle optimistiske for deres fremtid og har store håb for at opnå succes efter løsladelse. Størstedelen af informanterne i hans studie beskriver deres løsladelse som en ny chance, og et generelt ønske om, at ændre deres kriminelle løbebane.

Den anden fase *recovery and reunion*²¹, er tiden for selve løsladelsen og de to efterfølgende uger. Her fandt Durnescu mønstre blandt mændene og inddeler dem derfor i tre grupper: heltene, familie-mænd og de isolerede.

Heltene betegnes som de mænd der bliver hentet af en større gruppe mennesker ved løsladelse, som et symbol på respekt og ære overfor den løsladte.

Familie-mænd er de som ved løsladelse bliver hentet af familiemedlemmer, og som generelt er diskrete omkring hele situationen.

De isolerede, er dem som fremstår som isoleret med lidt eller ingen støtte fra sociale relationer ved løsladelse, hvilket sætter dem i en yderst sårbar situation ved løsladelsen.

Den tredje fase *activation*²², handler om at de løsladte skal finde en form for beskæftigelse, for enten at bidrage til familien, ved at hjælpe med praktiske ting, eller ved at finde et arbejde. Det er betydeligt sværere for de isolerede, da de ikke har nogen relationer til at hjælpe sig. Fælles for alle tre grupper er, at de har et stort behov for at tjene penge for at kunne klare sig selv. For dem som lykkedes med at finde beskæftigelse, fylder tiden i fængslet mindre og mindre i deres fortælling, og de distancerer sig fra fængslet og snakker mindre om det, de har oplevet derinde. For dem som ikke lykkedes med at finde en indtjeningskilde, svinder håbet ind og generelt er deres tilværelse forbundet med angst og usikkerhed.

Den fjerde fase *consolidation*²³ er for dem som lykkedes med at finde en form for beskæftigelse. De gør sig overvejelser om hvad der skal ske med deres fremtid, og er generelt forhåbningsfulde og har tiltro til at de nok skal lykkedes. De kategoriseres for værende i lav risiko for recidiv.

²⁰ Forventninger til løsladelse.

²¹ Genoprettelse og genforening.

²² Aktivering.

²³ Styrke ens position.

Den femte fase *relapse*²⁴ handler om dem som ikke lykkedes med at komme i beskæftigelse inden for de første fire uger. De mister troen og håbet på en bedre fremtid, og tiden i fængslet synes nu at være mere positiv end livet i friheden. De kategoriseres som værende i stor risiko for recidiv.

4.3 Opsummering

Den eksisterende forskning viser at løsladelse ikke blot er en begivenhed, men en kompleks proces, der strækker sig over flere faser med både praktiske og følelsesmæssige udfordringer (Olesen, 2013; Durnescu, 2017; Doxat-Pratt et al, 2022). Disse fund fra både skandinaviske og internationale studier viser tydeligt, at uanset geografisk kontekst, er strukturelle problematikker og mangel på ressourcer en gennemgående udfordring for resocialisering af løsladte.

Jeg mener, at den eksisterende forskning kan være med til at skitsere hvilke problematikker der er tilstede i løsladelsesprocessen og i tiden efter.

Ud fra den eksisterende forskning om reintegrering, ses der er et stærkt behov for en koordineret indsats samt en tilstrækkelig støtte, for at øge chancerne for succesfuld reintegrering i samfundet.

Den eksisterende forskning peger på at der er et behov for en mere struktureret overgangsproces, for at fremme succesfuld resocialisering og reducere risikoen for tilbagefald (fx Doxat-Pratt et al, 2022).

Olesen (2013) har påpeget de mange udfordringer, der opstår under løsladelse, såsom boligforhold, gæld, beskæftigelse og sociale relationer. Dog mangler der forskning, der fokuserer på de domfældtes oplevelser under indsættelse og afsoning, for at undersøge hvilken indflydelse det har på løsladelsen.

Det understøtter relevansen af min undersøgelse, der forsøger at give et dybdegående indblik i, hvordan domfældte oplever deres tid under indsættelsen og afsoningen, samt hvilke erfaringer de har haft førhen, og hvilken betydning det har for deres løsladelse.

Dette fokus er essentielt for at forstå og forbedre resocialiseringsprocesser i Danmark.

²⁴ Tilbagefald.

5. Teori

I dette teorignsnit bliver der redegjort for to teorier, som fokuserer på henholdsvis personlige forandringer og de sociale faktorer. Teorier skal anvendes sammen med den eksisterende forskning til at analysere den indsamlede empiri.

Jeg har valgt at inkludere Shadd Marunas teori om *Making Good* (2022), som skriver sig ind i *desistance*-feltet, da Maruna beskriver hvordan individuelle overbevisninger og selvopfattelser påvirker individets evne til at afholde sig fra kriminalitet. Maruna (2022) påpeger vigtigheden af at have en positiv selvopfattelse for at kunne lykkedes med at forme en ny, ikke-kriminel identitet. Han argumenterer også for hvorfor nogen ikke stopper med at begå kriminalitet, da de ikke ser nogen anden udvej end at fortsætte den kriminelle løbebane.

Derudover inddrages Travis Hirschis teori om *Social Bond* (2022), da denne teori demonstrerer, hvordan prosociale relationer bidrager til, at individer ophører med kriminel adfærd. Social Bond-teorien tilhører ligeledes *desistance*-feltet, da teorien argumenterer for hvordan stærke sociale bånd og overbevisninger, som kan være med til at afholde individet fra at begå kriminalitet.

Teorien kan også bruges til at forklare, hvordan manglende prosociale bånd kan være medvirkende til kriminel adfærd.

5.1 Making good

Den britiske professor Shadd Maruna har i samarbejde med andre fagpersoner udviklet flere teoretiske perspektiver indenfor *desistance*, dvs. ophør med kriminelle aktiviteter (fx Maruna & Burnett, 2004; Maruna & Immarigeon, 2011). Dette afsnit beskriver Marunas teori *Making Good* (2022), som fokuserer på den forandringsproces, hvor tidligere straffede skaber positive ændringer i deres liv, og ændrer deres narrativ om dem selv for, at tage ejerskab over deres fremtid.

Teorien kan være med til at forklare hvorfor nogen individer, lykkedes med at ændre deres kriminelle adfærd, idet den søger at beskrive og forstå de faktorer, der bidrager til, at mennesker ophører med kriminelle tendenser. Ifølge Maruna (2022) sker der en indre forandringsproces hos de domfældte, i måden de ser sig selv på. Denne forandring viser sig ved, at de ikke længere ser sig selv som kriminel, men som en lovlydig borger, der bidrager til det konventionelle samfund. Denne teoretiske tilgang er udviklet på baggrund af interviews med 65 løsladte borgere i Liverpool tilbage i 1990'erne. Maruna (2022) fandt frem til at informanterne fordelte sig i to narrativer: 1) Dem som gerne ville ændre deres kriminelle identitet, men som ikke så nogen mulighed for det: *condemnation script* og 2) Dem der så sig selv som et ændret menneske og så en mulighed for at ændre deres kriminelle identitet: *redemption script*.

Den første gruppe, *condemnation script*, beskrev, at de var trætte af at begå kriminalitet og generelt det kriminelle liv, som oftest indebar en usikker livsførelse med fængsel, økonomisk ustabilitet mm. (ibid.:248). De så ingen anden udvej end at fortsætte den kriminelle løbebane, da de følte sig hjælpeløse i forhold til at forandre sig på grund af fx misbrug, lav uddannelsesniveau, manglende forsørgelsesgrundlag, hjemløshed mm. Generelt for denne gruppe er, at de ser deres liv som bestemt på forhånd, og dermed ser de sig selv som ofre for omstændighederne. De ønsker ikke at begå kriminalitet, men de tror ikke på, at der kan ske en positiv forandring for dem selv.

Den anden gruppe, *redemption script*, er de domfældte, som havde taget en beslutning om at de ikke længere ønskede at begå kriminalitet (ibid.:249). Dette skyldes den indre forandringsproces, hvor individet ser sig selv som et forandret menneske. For *redemption script* opstiller Maruna (2022) tre grundlæggende elementer, der handler om, at de domfældte rekonstruerer deres selv billede, og fortæller deres livshistorie på en måde, der understøtter deres rehabilitering og integrering i samfundet.

1) At etablere nye kerneanskuelser, som medfører at de adskiller deres sande *jeg* fra deres kriminelle handlinger. De ser sig selv som grundlæggende gode mennesker, selv dengang de begik kriminalitet (ibid.:249).

2) De tror på at de kan ændre deres situation, men har også en opfattelse af, at der har været en mening med deres kriminelle handlinger. Deres fortid har været med til at udvikle dem som mennesker, fordi de har set en anden side af livet, end dem som aldrig har været på kant med loven. Derudover fremhæver de, at på trods af at have haft udfordringer, lykkedes det dem at skabe en ikke-kriminel identitet, og denne forandring er med til at gøre dem til et godt menneske (ibid.:250). Dette taler direkte ind i Gottfredson og Hirschis teori om selvkontrol (2022). Teorien tilsiger at individet stopper med den kriminelle adfærd når det er internaliseret hos vedkommende.

3) De har et ønske om at være produktive og give tilbage til samfundet, for at være en god samfundsborger. De ser sig selv som et ændret menneske, der har noget at bidrage med til samfundet (ibid.:250-251).

Maruna ser også på betydningen af sociale relationer og støtte fra samfundet i denne forandringsproces. Stærke sociale bånd og støtte fra familie, venner og samfundet (fx mentorer), kan have en afgørende betydning for en persons resocialisering og evnen til at opretholde en lovlydig livsstil efter løsladelsen, hvilket tager afsæt i Hirschis (2022) teori om sociale bånd.

Samtidig kan mangel på støtte og følelsen af stigmatisering være en forhindring for at forandre sig og ændre den kriminelle løbebane.

De praktiske aspekter spiller en væsentlig rolle i at opnå en succesfuld resocialisering, såsom at have en meningsfuld beskæftigelse samt stabilitet i form af forsørgelsesgrundlag og bolig. Stabilitet og beskæftigelse giver tidligere straffede mulighed for at opbygge et nyt liv i det konventionelle samfund, og dermed mindske risikoen for recidiv.

Maruna (2022) adskiller sig fra andre forskere ved at fokusere på individets egne fortællinger, og betydningen af selvbilledet for succesfuld resocialisering. Det er vigtigt at tage motivationsfaktorerne såsom sociale bånd, udsigten til et arbejde mm. i betragtning, da de påvirker håb og motivation for at ændre kriminel adfærd. Teorien anvendes i dette speciale til at kategoriserer informanterne, og hvilken betydning det har for deres måde at håndtere deres løsladelse på. Dette er særlig relevant i en undersøgelse af løsladelses-processen, da løsladte ofte står overfor store udfordringer i forbindelse med at blive resocialiseret i samfundet, og dermed spiller deres egen motivation for en positiv forandring en stor rolle i løsladelsesprocessen.

5.2 Social Bond

Ifølge den amerikanske sociolog Travis Hirschi, er der en tæt sammenhæng mellem kriminalitet og sociale bånd. I sin teori oplister Hirschi fire elementer af sociale bånd; tilknytning, forpligtelse, involvering og tro (Hirschi, 2022:192). Disse fire elementer kan være med til at forklare hvad der kan få individer til at afholde sig fra at begå kriminalitet.

Det første element *tilknytning*, skal forstås som følelsesmæssige forbindelser til andre mennesker. Denne følelsesmæssige *tilknytning* får individet til at overveje andres tanker og meninger, hvilket kan være medvirkende til at afholde individet fra at udføre en kriminel handling, som potentielt vil skuffe eller skade disse relationer. Det kan derfor ses som en form for social kontrol over for individet. Rollemodeller som fx lærere, pædagoger eller mentorer kan fungere som en indirekte social kontrol (ibid.:194-195). En stærk og sund *tilknytning* til andre mennesker, som ikke accepterer kriminelle handlinger, kan derfor være med til at afholde individet for at begå kriminalitet. Det andet element *forpligtelser* handler om, at hvis individet har udsigt til en lovende og god fremtid, vil individet være mindre tilbøjeligt til at indgå i kriminelle aktiviteter, som potentielt vil skade eller true deres fremtid. Personer, der afviger fra samfundets normer og regler, har ofte mindre at miste og kan derfor være mere tilbøjelige til at begå kriminalitet. Hirschi (2022) understøtter *rational choice*-teorien (Cornish & Clarke, 2022), hvor individet vurderer de potentielle omkostninger og gevinster ved en kriminel handling.

Det tredje element *involvering* handler om individets deltagelse i konventionelle aktiviteter, såsom at være i beskæftigelse, deltage i sunde fællesskaber som foreningsliv mm.

Involvering i sådanne aktiviteter, vil ifølge Hirschi ligeledes være med til at opretholde en form for kontrol, da individet vil være mindre tilbøjelige til at indgå i kriminelle aktiviteter (ibid.:169-197).

Det fjerde og sidste element *tro* handler om, at jo mere tiltro individet har til samfundet og dets normer, desto mindre risiko vil der være for at individet begår kriminalitet. Hirschi pointerer at det ikke er selve det at tro på samfundets normer som er afgørende, men at de som ingen tiltro har til samfundet, vil være i højere risiko for at forbyrde sig mod samfundets fastsatte regler og normer (ibid.:197-199).

Teorien inddrages i specialet for at belyse om og hvordan prosociale relationer samt social kontrol har en betydning for at opnå en succesfuld resocialisering. I relation til nærværende speciale, vil der være fokus på, hvordan potentielle sociale relationer kan have betydning for motivationen om at leve et kriminalitetsfrit liv. Ydermere kan teorien også bruges til at belyse, hvordan manglende sociale bånd kan medføre, at individer kan have en manglende motivation og/eller er opgivende for fremtiden og tanken om at leve et kriminalitetsfrit liv i det konventionelle samfund. Teorien kan hjælpe til at forstå informanternes proces fra indsættelse, tiden under afsoningen, selve løsladelsen og tiden efter løsladelse samt om deres sociale bånd til andre har en betydning for deres tanker i og om processen.

6. Metode

I dette afsnit præsenterer jeg mit specialesamarbejde, forskningsdesign samt hvilke metodiske tilgange og refleksioner, jeg har haft i forbindelse med specialet. Jeg kortlægger min adgang til denne ellers forholdsvis svært tilgængelige målgruppe, samt præsenterer hvilke overvejelser jeg har gjort før, under og efter min empiriindsamling. Derudover beskriver jeg hvordan jeg har bearbejdet min empiri, og afslutningsvis præsenterer jeg kvalitetskriterierne samt hvilke etiske overvejelser, jeg har gjort mig undervejs.

6.1 Specialesamarbejde med Enheden for Kriminalpræventive Indsatser (EKI)

Min tilknytning til EKI er at jeg i efteråret 2023 var i praktik i EKI i 4 måneder. EKI er en del af socialforvaltningen i Københavns Kommune (KK), og målgruppen for EKI er borgere, med en ofte tung kriminalitetshistorik, som har bopælskommune i København (Københavns Kommune, u.d.). Fælles for de borgere som gør brug af EKIs tilbud er, at kriminalitet har fyldt en stor del af deres liv og at de ofte har udfordringer i form af lav eller ingen uddannelse, arbejdsløshed, misbrug (moderat), hjemløshed mm.

I EKI stilles der ikke som sådan krav til borgere, da det er et frivilligbaseret tilbud, men der arbejdes målrettet med at bibeholde motivationen for at leve et kriminalitetsfrit liv.

Derfor er EKIs kriminalpræventive indsatser²⁵ tilrettelagt efter den enkelte borgeres behov, hvilket skal være med til at hjælpe vedkommende til at leve et kriminalitetsfrit liv. Derudover tilbyder EKI kropsterapi, psykologforløb samt samtaler vedr. job og uddannelse til dømte unge (JUDU), som henvender sig til borgere under 30 år (ibid.:).

Mit specialesamarbejde med EKI har givet en unik mulighed for at få adgang til tidligere kriminelle, som ellers ofte er svær at komme i kontakt med (Olesen, 2013:70; Abrams, 2010:541-42). Derudover har EKI ageret gatekeepers til Kriminalforsorgen, da de har et tæt samarbejde (Abrams, 2010:542-43).

6.2 Kvalitativ metode

For at kunne undersøge løsladelse som proces fra et borgerperspektiv, har jeg benyttet kvalitativ metode, da denne tilgang giver mulighed for at udforske subjektive oplevelser og erfaringer (Tanggaard & Brinkmann, 2020:48-50). Jeg anvendte en semistruktureret tilgang til at interviewe både indsatte domfældte og tidligere indsatte domfældte (herefter: løsladt domfældt).

Denne tilgang gjorde det muligt at belyse deres oplevelser af indsættelse, afsoning, løsladelse (for flergangsdømte), og deres tanker om fremtiden.

Jeg har anvendt en adaptiv tilgang (Layder, 1998), der kombinerer både deduktive og induktive elementer. Ved at gøre brug af orienterende begreber fra eksisterende forskning (fx Olesen, 2013; Durnescu, 2017; Doxat-Pratt et al., 2022) og teorier som Hirschis *social bond* (2022) og Marunas *Making good* (2022), har jeg på en deduktiv måde rettet min opmærksomhed mod specifikke problemstillinger og temaer før, under og efter dataindsamlingen. Disse orienterende begreber har også fungeret som fortolkningsredskaber i analysefasen (Layder, 1998:26+101).

Samtidig har jeg integreret en induktiv tilgang ved at stille åbne spørgsmål og anvende en empiristyret kodningsstrategi. Dette har givet plads til, at empirien kunne spille en styrende rolle, hvor dataene fra interviewene bidrog til at forme og nuancere forståelsen af deres oplevelser.

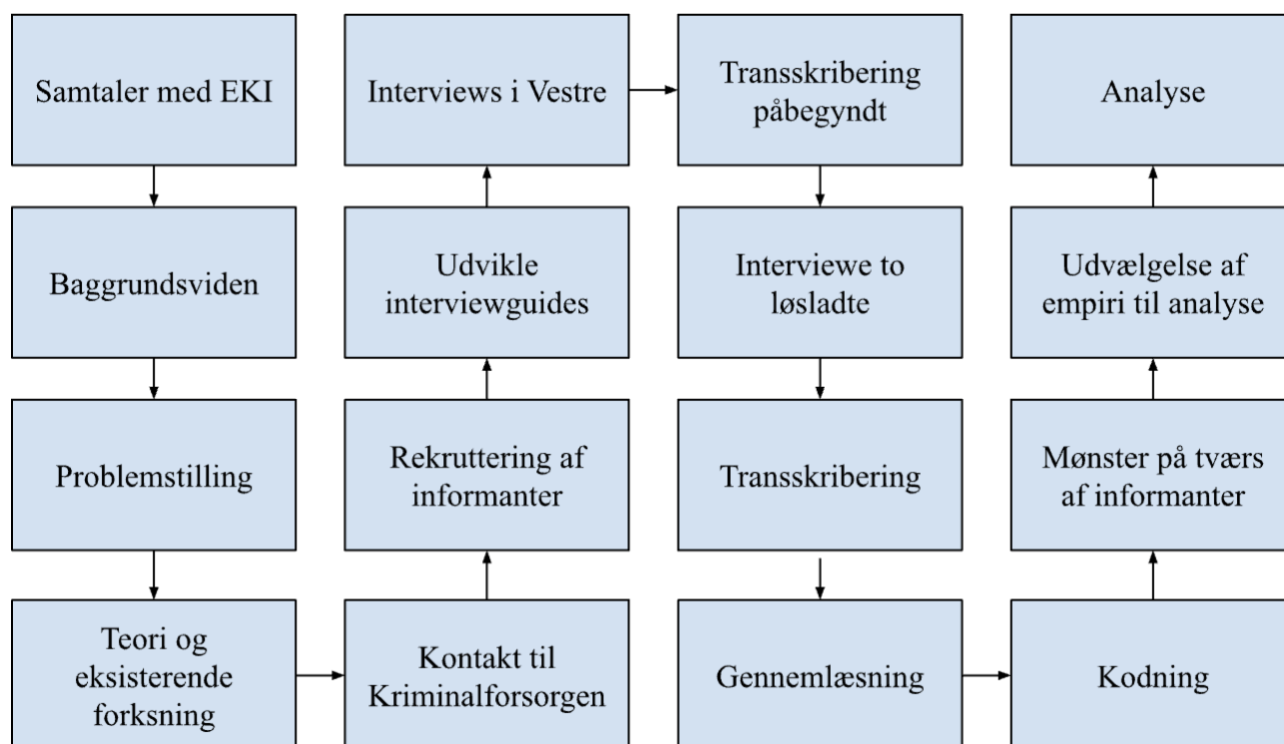
Den semistrukturerede metode tillader åbne spørgsmål og muliggør uddybende opfølgning, hvilket hjælper med at undgå misforståelser af det sagte. Den kvalitative metode tillader også en dybere forståelse af informanternes subjektive fortællinger (Tanggaard & Brinkmann, 2020:35-36).

Vekselvirkningen mellem de deduktive og induktive tilgange har gjort det muligt, at tilpasse brugen af teorierne efter de empiriske data.

²⁵ I EKI er der seks indsatser, og borgeren bliver screenet i et opstartsmøde og bliver derefter tilbudt den relevante indsats.

På denne måde har jeg kunne navigere mellem at bruge eksisterende forskning og teori, som en ramme, og samtidig være åben for nye indsigter fra de subjektive oplevelser informanterne delte. Layder (1998) argumenterer for potentialet af den adaptive tilgang, da den giver mulighed for at integrere teoretiske perspektiver med empiriske fund, hvilket er særligt velegnet til at udforske komplekse sociale fænomener, som løsladelse og reintegrering.

For at skabe et overblik over min metodiske tilgang har jeg valgt, at illustrere det i følgende model:

Figur 3 - Metodisk tilgang

Igennem min praktik fik jeg et indgående kendskab til mange af de problematikker, de domfældte står overfor ved løsladelse, da EKI i indsatsen Plan For Frihed (PFF)²⁶ arbejder med borgere, som fornyelig er blevet løsladt. De løsladte domfældte har oftest brug for hjælp til at søge offentlige ydelser, beskæftigelse, bolig, misbrugsbehandling mm., samt et behov for daglig støtte fra deres vejledere. Igennem samtaler med koordinatorerne for PFF og God Løsladelse²⁷, fik jeg en dybdegående forståelse for de udfordringer, deres borgere oplever i tiden efter løsladelse.

Herefter læste jeg mig ind i litteraturen og fandt frem til min problemstilling, som var med til at gøre mig mere skarp på, hvilken eksisterende forskning og teoretiske perspektiver, der var relevant for undersøgelsen.

²⁶ PFF: Er en af EKIs seks indsatser, hvor de hjælper Københavnerne umiddelbart op til- og efter løsladelse. EKI foretager selv en screening af borgers kriminogene behov, og tilrettelægger indsatsen derefter.

²⁷ EKI faciliterer God løsladelse i Københavns kommune, som en del af *Køreplan for God Løsladelse*.

Dernæst udarbejdede jeg mine interviewguides og afholdte interviews. Min empiriindsamling i Vestre foregik over fem dage, og interviewene med løsladte domfældte foregik over en periode på to måneder.

I denne periode transskriberede jeg løbende, og da alle interviews var transskriberet, læste jeg alle transskriberinger igennem, og markerede relevante passager. Herefter påbegyndte jeg kodningen for dernæst at udvælge empiri til analysen, hvilket er uddybet i afsnit 6.8 *Transskribering og kodning*.

6.3 Gatekeepers og rekruttering af informanter

I min rekruttering af informanter, har jeg arbejdet ud fra en formålsbestemt strategi, da jeg ønskede at interviewe domfældte mænd, som har været eller er nuværende indsatte. Grunden til dette er, at mænd udgør den største andel af dømte²⁸ (Kriminalforsorgen, 2022:6) og jeg ønsker at undersøge den mest dominerende gruppe i dette speciale. Formålet med at snakke med både nuværende og tidligere indsatte er, at undersøgelsen søger at klarlægge løsladelse som proces. Det er relevant at snakke med domfældte som aktuelt afsoner, da de kan belyse deres nuværende livssituation, handlemuligheder og hvilke betingelser de er underlagt.

Da der er en risiko for at de løsladte domfældte, romantiserer tiden som indsat, som beskrevet i den femte fase i Durnescus studie (2017).

Det er væsentligt at pointere, at hver enkelt borger har deres egen subjektive oplevelse af at være indsat, og tiden herefter, hvilket skal ses i kontekst af deres individuelle livssituation.

Igennem mit specialesamarbejde med EKI havde jeg en indgang til at rekruttere informanter til mit speciale, og igennem koordinatoren for God Løsladelse fik jeg etableret kontakt til en Socialfaglig Specialkonsulent, som arbejder i Områdekantoret i Kriminalforsorgen Øst²⁹.

Jeg præsenterede mit undersøgelsesfelt skifteligt for Områdekantoret, og de fandt min undersøgelse relevant og interessant for deres arbejde, og tilkendegav at de gerne ville støtte op om undersøgelsen. Jeg skulle dernæst ansøge via Kriminalforsorgens Direktorat³⁰, hvor jeg skulle præcisere mit undersøgelsesformål samt min teoretiske og metodiske ramme. Herefter skulle jeg igennem en sikkerhedsundersøgelse hvilket blev godkendt efter én uge.

Derefter skulle ligeledes tages stilling til, om hvilke fængsler og/eller arresthuse, som havde de nødvendige ressourcer til at facilitere mine besøg.

²⁸ I 2022 blev der i alt foretaget 9.288 nye indsættelser i fængsler og arresthuse, 8.457 af dem var mænd.

²⁹ Øst består af et ledelsessekretariat og enheder for klientsagsbehandling, HR, økonomi, kriminalitetsforebyggelse, sikkerhed og sundhed.

³⁰ Se bilag 1.

Indledningsvist var både Horserød Statsfængsel, Helsingør Arrest, Blegdammens Arrest samt Vestre interesseret i at hjælpe med at facilitere min undersøgelse. I starten af april 2024 blev det fastlagt, at jeg kunne komme ind i Vestre og interviewe nuværende indsatte. Her blev jeg sat i kontakt med koordinatoren for socialrådgiverne i Vestre, som hjalp med at få rekrutteret informanterne.

I rekrutteringen af indsatte, havde jeg opstillet et kriterium om, at jeg helst så at de alle var afsonere fremfor varetægtsfængslede, for både at kunne få belyst tiden fra indsættelse og afsoning, fra flest mulige vinkler. Samtidig var jeg ydmyg i mine kriterier, da blot det at få adgang til indsatte borgere, kan være en til tider svær og langsommelig proces.

Rekrutteringen af indsatte borgere foregik ved, at socialrådgiverne i Vestre kort præsenterede mit formål med undersøgelsen³¹ under samtaler med de indsatte domfældte, og spurgte om de havde lyst til at deltage.³² Der var seks indsatte domfældte som ønskede at deltage i undersøgelse. Herefter fik jeg, igennem min kontaktperson i Vestre, arrangeret tre besøgsdage, hvor jeg skulle gennemføre mine interviews. Jeg var forinden interviewene bekendt med, at der var tre førstegangsdømte samt tre flergangsdømte.

I rekrutteringen af løsladte domfældte, gjorde jeg brug af vejlederne i EKI ved, at spørge vejlederne om nogle af deres borgere kunne være interesseret i at deltage i undersøgelsen.

To vejledere havde hver især en borger, som gerne ville deltage. Grunden til at det er relevant at inddrage løsladte domfældte er, at de ligesom de indsatte, kan snakke ind i deres nuværende aktuelle livssituation og hvordan de oplevede deres seneste løsladelse(r).

I rekrutteringen af informanter har jeg været bevidst om at denne målgruppe er kompleks, og ofte har mange udfordringer, som et resultat af et liv med en tung kriminalitetshistorik, misbrug, psykiske udfordringer, mm. Det var derfor væsentlig for mig, at socialrådgiverne i Vestre samt vejlederne hos EKI selv foretog en vurdering af, hvem de mente der var i stand til at deltage i et interview.

³¹ Se bilag 2.

³² Jeg er ikke bekendt med hvor mange indsatte der blev spurgt.

6.4 Præsentation af informanter

I nedenstående tabel fremgår en oversigt over de otte informanter, som er præsenteret med fiktive navne samt alder i tidsintervaller, hvilket uddybes i afsnit 6.10 *Etiske overvejelser*.

Nuværende indsatte domfældte					
Navn	Alder i interval	Antal domme	Længde af dom	Afsoningslængde på tidspunktet for interview	Interview længde
Adam	50-55	2	4 år	17 mdr. varetægt & 1 mdr. afsoning	72 min.
Birger	20-25	1	21 mdr.	12 mdr. varetægt & 2 mdr. afsoning	79 min.
Christian	45-50	15	14 mdr. + 4 års opholdsforbud i eget hjem	4 mdr. varetægt (afsoning) – Afventer ankesag	77 min.
David	25-30	1	10 år	12 mdr. varetægt & 4 mdr. afsoning	65 min.
Erik	25-30	1	7,5 år	9 mdr. varetægt og 4 mdr. afsoning	52 min.
Frederik	30-35	6	2 år + afventer ny dom (Han forventer 4 år)	22 mdr. varetægt (med 5 mdr. pause i mellem) ³³ og 1 mdr. afsoning	62 min.
Løsladte domfældte					
Navn	Alder i interval	Antal domme	Længde af seneste dom	Tid i frihed siden seneste løsladelse	Interview længde
Geo	45-50	5	10 mdr. varetægt & 1 mdr. afsoning	3 mdr.	67 min.
Henrik	45-50	2	6 mdr.	13 mdr.	108 min

Tabel 1 – Præsentation af informanter

³³ Vedkommende blev løsladt fra varetægtsfængsling efter 14 mdr. og blev genindsat i varetægt efter 5 mdr. i samme sag

Ifølge Kriminalforsorgens statistik (2022:18) afsoner 25% af indsatte en dom på 12 mdr. eller under, 43% afsoner en dom på mellem 1-5 år, 27% afsoner en dom på over 5 år og 5% afsoner en dom på tidsubestemt tid. De to løsladte domfældte afsonede en dom på under 12 måneder. Fire af informanter afsoner en dom på ml. 1-5 år og to informanter afsoner en dom på over 5 år. Mine informanter giver et nuanceret billede, på grund af deres forskelligheder på tværs af alder, som spænder fra 20–50 år, og derudover har jeg informanter fra tre ud af fire domslængder, med undtagelse af tidsubestemt. Informanterne adskiller sig også ved hvor længe de været indsat, ved interviewets gennemførelse, samt hvor mange gange de har afsonet. Denne variation blandt informanterne er med til, at jeg kan besvare mine arbejdsspørgsmål fra forskellige vinkler.

Fælles for målgruppen i undersøgelsen er, at de alle har siddet i varetægt over længere tid, i forbindelse med deres domsafsigelse.

Syv ud af otte informanter sidder/sad indsat i Vestre under deres seneste afsoning³⁴, hvor de afsoner under varetægtsforhold. Hvilket vil sige at de sidder i 24 timers isolation med én times gårdtur om dagen samt mulighed for at indgå i fællesskab³⁵ med en anden indsat. To af mine informanter, David og Frederik er gangmænd³⁶, hvilket adskiller dem fra de øvrige informanter, da deres celler er åbne fra 07-19 (intern kilde).

6.5 Interviewguides

Jeg havde på forhånd tilegnet mig en grundig viden om reintegrering i gennem eksisterende forskning, som er beskrevet i afsnittet 4. *litteratur review*.

Dertil havde jeg læst flere forskellige teoretiske perspektiver inden for *desistance*-feltet, som kunne være med til at belyse årsagsforklaringer til, at afholde sig fra at begå kriminalitet og/eller distancere sig fra sin kriminelle identitet.

Afslutningsvist havde jeg læst grundigt om Kriminalforsorgens egne procedurer og de retlige rammer inden for indsættelse, afsoning og efterfølgende løsladelse.

Denne viden var væsentlig da jeg på den måde var bedst muligt forberedt på at spørge i dybden, og mere konkret ind til specifikke procedurer i de forskellige tidsfaser.

³⁴ Henrik sad under første afsoning i Vestre, og under sin anden afsoning i Blegdammens Arresthus, under samme betingelser som i Vestre.

³⁵ Fællesskab er hvor indsatte kan søge om at besøge en anden indsat i cellen én time om dagen.

³⁶ Gangmændene står for at stille frem til måltiderne, gøre toiletter rene, vaske tøj for medindsatte mm., der er normalt to gangmænd pr. afdeling i Vestre (intern kilde).

I og med jeg har interviewet indsatte, som både er førstegangs- og flergangsafsonere samt løsladte borgere, har jeg udarbejdet tre interviewguides³⁷ ud fra følgende tidsfaser:

Førstegangsdømte	Flergangsdømte	Løsladte
Indsættelse	Indsættelse	Indsættelse
Afsoning	Afsoning	Afsoning
Tanker om løsladelse	Tidligere erfaringer	Tidligere erfaringer
Tanker om fremtiden	Tanker om løsladelse	Tiden op til løsladelse
	Tanker om fremtiden	Tiden umiddelbart efter løsladelse
		Deres hverdag nu
		Fremtiden

Tabel 2 - Oversigt over tidsfaser

Jeg har udarbejdet mine interviewguides med henblik på at stille spørgsmål til hver enkelt tidsfase, med inspiration fra eksisterende studier (Olesen, 2013; Durnescu, 2017). Formålet var at se hvilke oplevelser og erfaringer de domfældte har gjort sig, og hvordan det potentielt har en indflydelse på deres tanker om deres kommende løsladelse. Generelt for alle tre interviewguides er, at jeg har stillet åbne spørgsmål til hver enkel tidsfase (Harrits, Pedersen, & Halkier, 2018:155). Det gav informanten mulighed for at tale frit i de forskellige tidsfaser, hvorefter jeg kunne stille uddybende og mere direkte spørgsmål til deres oplevelser og refleksioner. På den måde sikrede jeg, at det der fyldte hos dem i hver tidsfase kom frem, fremfor at præge deres svar i en bestemt retning.

I mine interviewguides for flergangsdømte og løsladte, har jeg stillet spørgsmål til deres tidligere erfaringer med løsladelse, da det er relevant at kende til deres tidligere oplevelser i processen fra indsættelse til løsladelse, for at afdække om det potentielt har en effekt, på den måde de tænker/tænkte på deres kommende løsladelse og fremtid.

Jeg har haft stor fokus på min egen rolle som interviewer, og gjort mit bedste for ikke at tilkendegive min egen personlige holdning til deres fortællinger, men blot være nysgerrig og spørge ind til eksempler på deres oplevelser, for på den måde at komme i dybden med interviewene (Åkerström & Wästerfors, 2018:154+156).

Det er derfor også tydeligt, at mængden af information i de forskellige tidsfaser, differentiere meget fra informant til informant, især på grund af tidligere erfaringer og/eller deres nuværende situation, hvilket den semistrukturerede tilgang tillader.

³⁷ Se bilag 3, 4 og 5.

6.6 Indsamling af empiri

Jeg vil kort redegøre for mine interviewsituationer med indsatte- og løsladte domfældte. Fælles for alle otte interviews er, at jeg har gjort brug af de samme interviewguides, målrettet hver gruppe, samt haft den samme tilgang i alle interviews, hvor jeg har præsenteret mig selv, formålet med interviewet og interviewets opbygning. Derudover har jeg noteret undervejs, for på den måde at sikre, at jeg har spurgt ind til de forskellige faser, som udgør min interviewguide. Jeg har brugt mine noter undervejs til, at stille uddybende spørgsmål i interviewene (Harrits, et. al, 2018:170). Noterne har været med til at sikre, at jeg har undgået misforståelse/fortolkninger af det informanterne har fortalt, ved at opsummere det de fortalte undervejs i interviewene (ibid.:157).

6.6.1 Indsamling af empiri med indsatte domfældte

Alle seks interviews med de indsatte domfældte er foregået i besøgslokalerne i Vestre. Interviewene var fordelt ud på tre dage over en uge, hvor jeg den første dag foretog to interviews, anden dag tre interviews og et enkelt interview den sidste dag.

Generelt for alle seks interviews er, at i og med de er foregået i et fængsel, har der været fastsat nogle restriktive rammer fra start. Derfor har jeg været bevidst om at forberede mig på bedste vis, med henblik på at være en god interviewer, der viser interesse i deres fortællinger (Harrits, et. al, 2018:166). Besøgslokalerne var ikke den mest bekvemmelige ramme for en samtale, så derfor var det vigtigt for mig at møde de indsatte med et stort smil, og snakke om løst og fast forinden opstart af interviewet (ibid.). På den måde prøvede jeg at skabe en tryk stemning, inden jeg påbegyndte den formelle del af mit interview, heriblandt samtykke samt optagelse, da det for nogen kan virke overvældende.

Jeg havde fået godkendt at medbringe en diktafon og resten af mine materialer var i udprint, da elektronik, så som computer og telefoner, ikke er tilladt at medbringe i besøgslokalerne.

Der var på forhånd afsat en time til hvert interview, da der skulle sættes en ramme i forhold til booking af besøgslokale. Dog viste det sig at jeg fik fleksibilitet i forhold til mine interviews og deraf variationen i interviewene (se tabel: *præsentation af informanter*). Ved det sidste interview fortalte informanten Frederik, at det var vigtigt at vi holdt os inde for tiden (én time), da han ellers ville gå glip af sin gårdtur.

Min egen refleksion om hvorfor de har valgt, at sige ja til at deltage i undersøgelsen er, fordi de har noget på hjertet, hvilket afspejles i deres fortællinger og deres aktive deltagelse i interviewene.

6.6.2 Indsamling af empiri med løsladte domfældte

Interviewene med de to løsladte domfældte blev gennemført hhv. telefonisk og fysisk. I forbindelse med rekrutteringen kontaktede jeg informanterne telefonisk, hvor jeg kort forklarede undersøgelsens formål og udtrykte min interesse i at tale med dem. Jeg fortalte kort om formaliteter, som hvor lang tid jeg forventede interviewet ville tage og at jeg ønskede at optage interviewet. Da udgangspunktet for interviewene var at de skulle gennemføres telefonisk. Derfor ville være bedst hvis de opholdt sig et sted uden for meget baggrundsstøj, for at opnå den bedst mulige lyd kvalitet. Mine overvejelser i forbindelse med at gennemføre interviewet telefonisk, var først og fremmest at jeg igennem i min praktik, oplevede at der var større sandsynlighed for at aftaler om interviews overholdes, hvis det foregik over telefon.

Dette skyldes at borgeren kunne snakke mens vedkommende var hjemme eller andet sted, frem for at skulle møde fysisk op hos EKI. Derudover måtte jeg ikke møde borgerne et “neutralt”³⁸ sted, pga. min egen sikkerhed. Det er en generel regel i EKI, at man ikke ses med borgerne andre steder end hos EKI, retten, jobcenter mm. Samtidig ville det sikre den lokale pseudonymisering (Torberfeldt Bengtsson & Mølholt, 2020:195).

Den første af de løsladte, Geo, havde jeg aftalt telefonisk interview med. Jeg skrev til ham om morgenen for at sikre, at han stadig havde tid til at snakke med mig. Det havde han ikke alligevel den pågældende dag, og derfor blev vi enige om at snakke sammen dagen efter. Igen skrev jeg om morgenen for at sikre, at vi stadig havde en aftale, og det bekræftede han. På den måde sikrede jeg, at han ville være klar til at deltage i interviewet, og sørge for at opholde sig et sted uden unødigt baggrundsstøj

Jeg var lidt tilbageholdende med at foretage interviewene inde ved EKI, da specialet ikke har en direkte relation til EKI, og jeg ønskede ikke at skabe en form for “forvirring” hos borgeren, om hvorvidt dette havde en indflydelse på EKIs arbejde eller ej. Grunden til mit andet interview endte med at foregå fysisk, var lidt af et tilfælde. Jeg havde haft gentagne aftaler med Henrik både om telefonisk- og fysisk interview, som af forskellige grunde var blevet aflyst. Tilfældigvis var jeg inde hos EKI en dag hvor han skulle til samtale med sin vejleder, og derfor opstod muligheden for at gennemføre interviewet fysisk. Dette er undersøgelsens længste interview på 108 min.

Fordelen ved at gennemføre et telefonisk interview er, at jeg er helt sikker på min lokale pseudonymisering (ibid.:195).

³⁸ Fx en cafe.

Jeg vurderer at den er opretholdt overfor min informant, som blev interviewet fysisk hos EKI, da der først og fremmest ikke var mange tilstede på kontoret den pågældende dag, og at han ikke mødte øvrige medarbejdere, foruden sin vejleder, på vej ind eller ud af EKI.

6.7 Transskribering og kodning

Jeg har transskriberet alle mine interviews fra start til slut³⁹. I nogle af transskriptionerne har jeg dog afsluttet processen, når samtalen afrundes, hvis de resterende udsagn ikke var relevante for undersøgelsen, såsom *tak for deltagelsen* og lignende. Jeg har brugt anførselstegn når informanterne har snakket i tredjeperson (Harrits et. al, 2018), for at tydeliggøre betydningen af det sagte. Hvis det ikke har været muligt at transkribere passager, pga. dårlig lyd kvalitet eller mumlen, er det angivet i transkriberingen⁴⁰.

Med udgangspunkt i min problemformulering, litteraturgennemgang samt mine fem arbejds-spørgsmål har jeg haft en formålsbestemt strategi, for at undersøge tiden fra indsættelse til løsladelse samt deres fremtidsperspektiv som proces. Tidsperspektivet udgør den gennemgående tilgang i undersøgelsen og danner rammen for kodningen af min empiri. I gennemlæsningen af mine interviews har jeg markeret relevante passager, og herefter anvendt Nvivo til at strukturere kodningsprocessen. I og med jeg har haft en empiristyrede kodningsstrategi har jeg gjort brug af de fem tidsfaser som interviewguidene var opbygget ud fra: indsættelse, afsoning, tiden umiddelbart før løsladelse, tiden umiddelbart efter løsladelse samt fremtidsperspektiv.

Undervejs i kodningen har jeg identificeret tydelige ligheder og forskelle blandt informanterne. Derfor har jeg opdelt mine informanter i henholdsvis førstegangsdømte, andengangsdømte og flergangsdømte. Denne opdeling har bidraget til at gøre den store mængde empiri mere overskuelig, og har faciliteret en systematisk bearbejdning af data. Igennem kodningen af interviewene har jeg under hver kode fundet ligheder og forskelle på tværs af de tre overordnet grupper, samt internt i hver enkel gruppe, hvilket er tydeliggjort i min analyse.

6.8 Reliabilitet og validitet

For at sikre pålideligheden af mine fund, har jeg brugt de samme interviewguides og fulgt dem så konsekvent som muligt i alle interviews (Andersen, 2018:110). Med det sagt, har jeg som nævnt ladet informanterne tale ind i det der fyldte for dem, men jeg har så vidt muligt sikret at stille alle spørgsmålene fra interviewguidene.

³⁹ Bilag 6: Transskriberinger (310 sider).

⁴⁰ (Kan ikke høre).

Den interne validitet er yderligere styrket af, at jeg har sørget for at spørge ind til hver enkelt fase, som informanterne har erfaring med, fra indsættelse til løsladelse og i tiden herefter.

Jeg var meget opmærksom på den risiko Socialrådgivernes og EKI-vejledernes udvælgelse af informanter udgjorde for den interne validitet. Jeg mener at den interne validitet er sikret, baseret på variation i informanternes alder, antal domme, erfaringer fra strafferetssystemet og deraf erfaring med at blive løsladt mm.

Jeg tydeliggør disse forskelligheder i analysen gennem min opdeling i hhv. første-, -anden og flergangsdømte.

I og med at min undersøgelse baserer sig på subjektive oplevelser, er mine resultater et produkt af unikke fortællinger, som kan gøre det svært at vise generelle mønstre. Dog vil jeg mene at deres sammenlignelige oplevelser styrker resultaterne, da de på trods af forskelligheder har gjort sig ensartede erfaringer i processen.

Den eksterne validitet er udfordret af, at undersøgelsen er foretaget med informanternes oplevelser i Vestre, og for en enkelt informant⁴¹, Blegdammens Arresthus. Derfor kan mine resultater ikke nødvendigvis generaliseres til personer med erfaringer fra andre arresthuse og fængsler, da der kan være forskelle i fx ressourcer og kapacitetsforhold på tværs af Kriminalforsorgens institutioner. Undersøgelsen kan med fordel sammenlignes med andre lignende undersøgelser, for at se om der er ligheder og/eller forskelle på tværs af fængsler og arresthuse. Undersøgelsens eksterne validitet er styrket af den brede variation blandt informanterne, som omfatter forskellige arbejdsmarkedstilknytninger, uddannelsesniveau, erfaringer med strafferetssystemet og andre relevante faktorer.

Reliabiliteten er styrket ved at jeg har været konsistent i min empiriindsamling og bearbejdning efterfølgende. Derudover har jeg ved hvert interview haft den samme fremgangsmåde og været konsistent i min kodning. Det er med til at sikre at andre forskere vil kunne gøre brug af empirien og analysere sig frem til lignende resultater.

Selvom undersøgelse kan gentages, er det ikke ensbetydende med at resultaterne vil være de samme, da de baseres på subjektive oplevelser, som differentierer fra informant til informant.

6.9 Etiske overvejelser

Ifølge Brinkmann (2020:581) giver den kvalitative metode en unik mulighed for at spørge i dybden og bringe menneskers holdninger, tanker, oplevelser, følelser mm. frem i lyset.

⁴¹ Informanten Henrik, har afsonet en gang i Vestre og en gang i Blegdammens arresthus.

Den kvalitative metode kan dog til tider også være udfordrende, specielt når målgruppen, som i denne undersøgelse, er en udsat og sårbar gruppe. Dette forudsætter nogle etiske overvejelser for at sikre deres anonymitet bedst muligt. Derfor valgte jeg i forbindelse med min rekruttering, at lægge vægt på, at de som ønskede at deltage ville fremgå anonymt. Det valgte jeg for at øge sandsynligheden for deltagelse og fordi målgruppens sikkerhed til tider kan være udsat. I kvalitativ forskning er det, nærmest umuligt, at fremstå fuld anonymiseret, da jeg som forsker kender til mine informanternes identitet (Torberfeldt Bengtsson & Møhlholt, 2020). Jeg har derfor forklaret mine informanter inden optagelse af interviewet, at jeg vil kunne sikre pseudonymisering, og ikke fuld anonymitet, da jeg kender til deres virkelige identitet, men at det ud fra undersøgelsen ikke vil være muligt at genkende informanterne. Jeg har ændret deres navne, skrevet deres alder i intervaller og sløret bestemte steder og andet som vil være let genkendeligt med et "X", for det ikke mister betydning for det sagte (ibid.:195).

En anden etisk overvejelse jeg har gjort er at den lokalanonymisering er udfordret, da enkelte socialrådgivere i Vestre samt vejledere hos EKI, er bekendt med informanternes deltagelse i undersøgelsen. Dette informerede jeg informanterne om, forinden jeg bad om samtykke til at gøre brug af deres fortælling i min undersøgelse og derefter startede optagelsen (ibid.:200).

En tredje etisk overvejelse jeg har skullet forholde mig til er oplysninger om tredjepart. Derfor har jeg sløret når en tredjepart er nævnt i interviewet, det er fx informanternes partnere, som de nævner ved navn, deres børns køn samt alder eller hvis de omtaler specifikke fagpersoner i deres fortællinger. Dog er nævnte fagpersoners stilling relevant for at kunne forstå betydningen, og derfor fremgår deres stillingsbetegnelse som fx socialrådgiver, mentor, fængselsbetjent mm. (ibid.:203-4).

Afslutningsvis har jeg behandlet al min data efter datatilsynets (u.d.) GDPR-regler, Aalborg Universitet retningslinjer (u.d.), samt efter de opstillede databehandlingskriterier forudsat fra Kriminalforsorgens side (intern kilde⁴²). Lydfilerne er gemt lokalt på min egen computer, da jeg har modtaget mundtligt samtykke fra alle mine informanter, og derfor er forpligtet til at kunne bevise det. Jeg har oplyst informanterne om deres mulighed for at trække samtykket tilbage, for de nuværende indsatte, igennem deres socialrådgiver, og for de løsladte igennem mit eget telefonnummer tilknyttet EKI. Jeg har informeret informanterne om, at det kan ske op til afleveringsdatoen⁴³ og at lydfilerne vil blive slettet efter jeg har forsvaret mit speciale.

⁴² Gældende regler er del af sikkerhedsproceduren, hvor jeg har erklæret at jeg accepterer vilkårene.

⁴³ De blev oplyst om muligheden for at trække deres samtykke tilbage indtil første afleveringsfrist d. 4/6 – 2024

7. Analyse

Da denne analyse er baseret på en empiristyret kodning, afspejler den informanternes oplevelser og tidligere erfaringer med indsættelse, afsoning og løsladelse. Analysen er struktureret omkring de fire arbejdsspørgsmål, som er præsenteret i overskrifterne til hvert enkelt afsnit. Dette skaber en struktureret ramme, der bidrager til at opretholde fokus på at besvare problemformuleringen:

Hvordan oplever domfældte processerne fra indsættelse til løsladelse?

7.1 Hvordan oplever domfældte indsættelsen?

Alle otte informanter har siddet i varetægt forinden de modtog deres dom, hvorefter de overgik direkte til afsoning. Eksisterende forskning (Olesen, 2013) viser at varetægtsfængslingen er den sværeste tid, både pga. den store omvæltning, ved at gå fra frihed til at være indespærret 24 timer i døgnet, med undtagelse af en times gårdtur. Det er en ekstrem skrøbelig situation, hvor relationer til fx partner, familie mm., sættes på prøve og belastes af uvisheden (ibid.:111). De varetægtsfængslede ved ofte ikke hvor længe de skal vente på at komme for en dommer, og dermed få afgørelse i deres sag, hvilket bekræftes af mine informanternes oplevelser om selve indsættelsen. Især de første- og andengangsdomte fortæller om den første tid under varetægtsfængslingen, som den værste tid i deres liv, præget af angst, selvdestruktive tanker og klaustrofobi. De oplever indsættelsen som kaotisk, karakteriseret af mangelfuld information, og de oplever at have svært ved at kommunikere med fængselsbetjentene:

”man bliver meget talt til, i stedet for talt med i starten, når man kommer herind.”

(Bilag 6:14)⁴⁴

Ved alle indsættelser skal der afholdes en indsættelsessamtale, hvor den indsatte bliver oplyst om sine rettigheder, muligheder for kontakt til familie samt en kort afklaring om personlige forhold jf. strfbll §31. Fire informanter fortæller de havde haft en indsættelsessamtale, men de beskriver den som kort og overfladisk, og en af dem kan ikke engang huske hvad de snakkede om (B6:236).

De andre fire⁴⁵ fortalte at de ikke havde haft en indsættelsessamtale, og derfor ikke vidste hvem de skulle henvende sig til eller hvordan tingene fungerede David beskriver:

⁴⁴ Herefter: B6:sidetale.

⁴⁵ Birger, David, Erik (førstegangsdomte) og Henrik (andengangsdomt)

”Du aner ikke, hvordan det fungerer eller noget. Du får ting at vide på gårdtur af de andre indsatte. [...] Så ja, jeg var meget rystet over, nu når det var første gang, at du ved, at det var sådan, det fungerede. [...] At man ikke fik et papir på, at hvis du skal det og det, så skal du gøre sådan og sådan [...] Ja, så er der ingen, der snakker med en. Der er ikke en psykolog eller en sagsbehandler eller sådan noget, der kommer bare og snakker med dig.” (B6:119)

Af Davids udsagn lærer nogle rutinerne at kende igennem medindsatte, fremfor igennem fængselspersonalet. Deres oplevelser, indikerer at selvom Kriminalforsorgen har udviklet *Den nye modtagelsesmodel*, for at sikre den tidlige indsats og en relation til den nylige indsatte, eksponeres halvdelen af informanterne, ikke for dette tiltag.

Det er problematisk at de får deres information igennem medindsatte, fordi det udfordrer Kriminalforsorgens eget tiltag om at lave den tidlige indsats, og dermed skabe bånd til den nylige indsatte. Det sætter, især de førstegangsdømte, i en særlig sårbar situation, da de medindsatte får mulighed for at skabe en særlig relation til de nylige indsatte, hvilket potentielt kan have en negativ indflydelse på måden de begår sig i fængslet, og skabe distance til fængselspersonalet. Frederik, som er en af de flergangsdømte, har selv oplevet den negative indflydelse af, at omgås andre kriminelle, da han blev indsat i Vestre første gang som 18-årig:

”Altså fængslet er de kriminelles universitet. [...] Så det værste du kan gøre ved en, der laver noget kriminelt, det er at sætte ham i et fængsel. For så møder han alle de andre, der laver noget kriminelt. Og så lærer han det af dem, [...] Og når han så er kommet ud i virkeligheden, så har han nogle færdigheder, han ikke havde før han røg i fængsel.” (B6:198)

Dette er et tydeligt eksempel på hvordan medindsatte kan påvirke førstegangsdømte i en negativ retning, især når der skabes relationer på tværs af de indsatte. Som Frederik beskriver, havde hans første afsoning en negativ indflydelse på hans kriminelle løbebane efterfølgende, da han igennem relationer til andre kriminelle lærte andre og ny måder at indgå i kriminelle aktiviteter. Som Hirschi argumenterer, kan prosociale relationer kan være med til at afholde individet fra at begå kriminelle handlinger. Teorien kan lige så vel bruges til at argumentere for at relationer med kriminelle kan påvirke individet til at begå (mere) kriminalitet, som i Frederiks tilfælde. Indsættelsen har ifølge Olesen (2013), en påvirkning på måden de reintegreres i samfundet, hvilket Frederik er et tydeligt eksempel på, når det går galt.

De flergangsdømte tillægger ikke indsættelsesfasen de samme følelser, som første og andengangsdømte, og er derfor ikke helt så angstpræget og selvdestruktive. Mest af alt, fordi de kender til procedurene og rutinerne som indsat i Vestre. De fortalte, at det sværeste ved indsættelsen var at være afskåret fra deres familier og sidde fængslet igen, hvilket gav dem dårlig samvittighed.

Generelt for alle otte informanter er, at de alle oplever uvisheden som noget af det værste i indsættelsesfasen. Tiden i varetægt er hårdest, fordi de ikke aner hvad der sker, hvornår tingene sker, hvornår de kan komme til at snakke med en advokat eller få mulighed for at foretage opkald og modtage besøg. Henrik⁴⁶ beskriver sin første tid da han blev indsat sådan:

”Det var meget makabert, fordi jeg anede ikke, hvad der foregik, jeg anede ikke, hvem der vidste, hvor jeg var, [...] altså jeg var umyndiggjort.” (B6:265)

Det der adskiller Henriks første indsættelse og afsoning fra de andre syv informanter er, at han af fængselspersonalet blev rådet til at gå i selvisolation pga. private forhold⁴⁷. Dermed var Henrik fuldstændig isoleret fra andre, selv på hans gårdture, og de eneste han kunne snakke med var fængselspersonalet.

Størstedelen af informanterne fortæller desuden, at de var i en form for kampberedskab, fordi de altid skulle analysere fængselsbetjentenes humør, hvilket har præget deres manglende lyst til at tage initiativ og opsøge hjælp, da de oplever et stort skift i fængselsbetjentenes humør. Det er problematisk fordi det er med til at skubbe de nyindsatte tættere på de medindsatte, og opsøge råd og vejledning, fremfor at gøre brug af fængselspersonalet. Dermed skabes der en distance mellem de indsatte og personalet allerede i indsættelsesfasen, hvilket besværliggør det resocialiserende arbejde fra start af.

Opsummering

Det tyder på at der, på trods af vejledning⁴⁸, er en manglende ensretning, når man bliver indsat. Især de førstegangsdømte oplever, at de ikke får de mest gængse informationer, så som aktiviteter, fællesskab, anmodningssedler mm., hvilket giver dem en følelse af mistillid. Ugelvik (2021) beskriver at tilliden mellem fængselspersonalet og de indsatte er ekstrem vigtig for at opnå en positiv forandring, da dem som føler sig respekterede, har større tilbøjelighed til at ind i aktiviteter, og derved få skabt en positiv forandring.

⁴⁶ Andengangsdømt.

⁴⁷ Det har ikke noget at gøre med den form for kriminalitet han har begået.

⁴⁸ Den nye modtagelsesmodel.

Ud fra informanternes oplevelser, tyder det på at den ensidige og manglende kommunikation svækker deres bånd til fængselspersonalet, som ellers skal udvise støtte og engagement i arbejdet med de nyindsatte, ifølge Kriminalforsorgens eget initiativ *Den nye modtagelsesmodel*. Denne manglende tillid er med til at der ved indsættelse bliver der skabt en afstand mellem den indsatte og fængselspersonalet, hvilket i sidste ende udfordrer reintegration (Andvig et. al). Det er problematisk at informanterne fortæller at de lærer at begå sig i fængslet, og lære rutinerne, af deres medindsatte, da det i stedet burde være fængselspersonalet, der instruerer de nylig indsatte i rutinerne, og informere dem om aktiviteter.

7.2 Hvordan oplever domfældte tiden under afsoning?

I denne del af analysen vil jeg anvende Marunas teori *Making Good* og Hirschis teori *Social Bond* til, at analysere informanternes oplevelser af at afsones. Jeg vil igennem Maruna's kategorisering af hhv. *Condemnation* – og *Redemption script* tydeliggøre, hvem der har et ønske om at stoppe den kriminelle adfærd, men som ikke ser nogen anden udvej end at fortsætte, samt hvem der ser sig selv som et forandret menneske, der tror på at de kan leve et kriminalitetsfrit liv. Jeg analyserer med afsæt i måden informanterne beskriver deres afsoning og deres deltagelse i prosociale aktiviteter og hvilke initiativer de selv tager under afsoning.

Condemnation script

Baseret på informanternes oplevelser og refleksioner om deres afsoning kan Adam⁴⁹, Christian og Frederik⁵⁰ kategoriseres som værende i *condemnation script* (Maruna, 2022).

Adams tidligere erfaringer med løsladelse har en væsentlig indvirkning på, hvordan han oplever sin nuværende afsoning. Han fortæller at han udviklede et alvorligt kokainmisbrug efter sin sidste løsladelse, hvilket han tilskriver kedsomhed. På baggrund af dette valgte han under denne afsoning at ansøge om misbrugsbehandling, idet han anså sit misbrug som den primære årsag til sin kriminelle adfærd. Adams intention ved begyndelsen af afsoningen var, at arbejde med sine kriminogene behov. Selvom han oplevede positive fremskridt under behandlingen, fik forløbet et negativt udfald, da han blev forflyttet på grund af en ny regel, der begrænser opholdstiden på misbrugsafdelingen til maksimalt 10 måneder⁵¹:

⁴⁹ Andengangsdomt.

⁵⁰ Flergangsdomte.

⁵¹ Ifølge Adam, kan de indsatte kun sidde 10 måneder på misbrugsafdelingen.

"Jeg har siddet 10 måneder på misbrugsafdelingen herovre. [...] De har mange gode initiativer herinde, men det hele drukner. [...] Det værste ved misbrugsafdelingen var, at de pludselig besluttede, at det er en tidsbegrænset periode, man kan sidde der. Så jeg havde fået en hverdag op at stå og var i en form for behandling, med lidt adfærdsterapi osv. [...] men jeg gik fra åbne døre til at sidde i ISO-afdelingen. [...] 'Nå okay, der var systemet.' Det var for godt til at være sandt. [...] Jeg tænker, fuck det hele." (B6:8)

Adams forflyttelse til isolationsafdelingen, hvor han ikke har mulighed for socialt samvær med andre indsatte og heller ikke kan deltage i aktiviteter som arbejde i køkkenet eller på værkstedet:

"Altså det er som at blive sat i fængsel én gang til." (B6:11)

Adams tab af motivation til positiv forandring opstod, fordi han følte sig urimeligt straffet, hvilket ifølge Andvig et al. (2021) har en negativ effekt på rehabiliteringen. Petersilia (2009) argumenterer for at socialisering og beskæftigelse er essentielt for at opnå en succesfuld reintegrering. Ud fra Hirschi (2022) kan det ses hvordan Adams engagement i at forblive stoffri (*forpligtelse*) og arbejde med sig selv (*involvering*) aftager, når han fjernes fra misbrugsafdelingen.

Adam påpeger også at han ikke har fået udarbejdet en handleplan, hverken under sin varetægtsfængsling⁵² eller under afsoning som er et krav ifølge strfl⁵³. § 31, stk. 2. Dette udfordrer at elementet *involvering*, ifølge Hirschi (2022), kan fungere som en indirekte kontrol, og bidrage til at distancere sig fra kriminalitet. Hans manglende adgang til aktiviteter på isolationsafdelingen øger risikoen for, at han igen engagerer sig i kriminelle aktiviteter. Denne risiko forstærkes af, at Adam ser færre fordele ved at afholde sig fra kriminalitet, da han oplever systemet som uretfærdigt straffende. Hans udsagn om, at han ikke ser nogen fremtidig gevinst i at deltage i aktiviteter, efter at være blevet overført til en anden afdeling, bekræftes af forskning (Andvig et al., 2021). Endvidere nævner Adam, at han ikke har fået mulighed for at søge om udgang, selvom han mener at være berettiget hertil, baseret på sin strafudmåling og afsoningstid, jf. strfbl⁵⁴. §§ 46-50. Disse erfaringer mener han selv bidrager til hans følelse af, at have mistet enhver mulighed for at opnå en succesfuld reintegrering. Det er også vigtigt at pointere at Adam ikke har partner eller børn, hvilket Hirschi (2022) argumenterer for er en væsentlig faktor for at afholde sig fra kriminalitet.

⁵² jf. handleplancirkulæret §5, stk. 2.

⁵³ LBK nr 1851 af 20/09/2021 - Bekendtgørelse af straffeloven

⁵⁴ Lbk. nr 201 af 28/02/2023 - Bekendtgørelse af lov om fuldbyrdelse af straf m.v.

Adam har ikke de prosociale relationer der er vigtige for at afholde sig fra kriminalitet, og de elementer i fængslet, der kunne afholde ham, er fjernet, så derfor ser han ikke anden udvej end at falde tilbage til kriminalitet.

Christian fortæller at hans afsoning er præget af stress og angst, for fremtiden da han står overfor flere store udfordringer. Christian ser grundlæggende sig selv som et godt menneske, og han ønsker at lægge kriminaliteten bag sig. Han har svært ved at se en udvej på nuværende tidspunkt, hvilket også præger den måde han håndterer sin afsoning, hvor han praktisk talt isolere sig selv.

Som følge af hans dom har han et opholdsforbud i området hvor han har bopæl, i de første fire år efter løsladelsen. Desuden kan han ikke modtage offentlige ydelser, på grund af indefrosne midler fra en tidligere sag. Selvom han har penge stående, har han ikke adgang til dem, hvilket betyder, at han ikke kan få økonomisk støtte fra det offentlige. Han står også over for en sundhedsudredning for at vurdere hans arbejdssevne, hvilket yderligere komplicerer hans situation.

Alle disse faktorer gør at han ikke kan overskue at deltage i nogen form aktivitet, han gør heller ikke brug af fællesskab med en medindsat. Han fortæller at han ikke har fået lavet en handleplan, da han har valgt at anke den del af dommen som omhandler opholdsforbuddet, og derfor afventer en ny afgørelse i sagen⁵⁵, selvom han er berettiget til dette⁵⁶.

Den kombinerede mangel på økonomisk støtte, boligsituationen og sundhedsproblemerne gør, at han ser få muligheder for at undgå kriminalitet, hvis han løslades til hjemløshed uden et forsørgelsesgrundlag. Hans narrativ om fremtiden betegnes som *condemnation script*, da han føler sig fanget af systemets struktur og ser få muligheder for forandring.

På trods af disse udfordringer udtrykker han et ønske om at stoppe med kriminalitet, og leve et stille og roligt liv med sin familie, hvilket indikerer et håb om *redemption*. Hans familie fungerer som en stor motivationsfaktor, og ifølge Hirschi (2022) er stærke følelsesmæssige bånd til andre, en af de vigtigste faktorer for at undgå kriminalitet. Han føler samtidig en stor *forpligtelse* over for familien, som er påvirket af han er indsat, hvilket viser at der stadig er en stærk drivkraft til at ændre hans adfærd, selvom de eksterne omstændigheder gør det svært.

Hans sociale bånd igennem hans følelsesmæssige *tilknytning* til sin familie, tyder umiddelbart ikke på at være stærke nok til at afholde ham fra kriminalitet hvis han løslades til hjemløshed og uden mulighed for at få offentlige ydelser.

⁵⁵ Ud fra interviewet har det ikke været muligt at tyde om han har sagt nej til at få lavet en handleplan pga. uvisheden om fremtiden, eller om han mener, at han ikke har fået lavet handleplan på grund af, at han har anket en del af dommen.

⁵⁶ jf. handleplancirkulæret §5, stk. 3 og strfl. § 31, stk. 2.

Den anden flergangsdømte, Frederik, udtrykker et stærkt ønske om at afslutte sin kriminelle løbebane, hvilket primært er motiveret af hans følelsesmæssige *tilknytning* og *forpligtelse* (ibid.) overfor hans partner og barn. Han føler en stor skam over at være indsat, mest af alt fordi det udfordrer hans tankegang om at være en god forælder, som han ønsker:

"Det, der ændrer det hele, var mit barn. [...] Og jeg har altid sagt, at jeg skal ikke have et barn, og så sidde i fængsel. [...] Og så gik der et år, efter barnet var født, så sad jeg her, ikke?" (B6:202)

Han beskriver en indre konflikt mellem ønsket om at være en god far og de udfordringer, der følger med at forlade den kriminelle verden. Selvom Frederik havde overvejelser om at stoppe sin kriminelle adfærd ved hans datters fødsel, lykkedes det ham ikke, da han mangler erfaring og viden om det legale arbejdsmarked. Derfor kategoriseres hans narrativ om fremtiden *condemnation script*.

I Frederiks tilfælde er han udfordret af, at han ingen uddannelse har og at han aldrig har været en del af arbejdsmarkedet, hvilket er en stor stressfaktor for ham:

"For i morgen må jeg kun tjene mine penge hvidt. Når jeg aldrig nogensinde i hele mit liv har fået udbetalt en hvid løn. Jeg aner ikke, hvad det vil sige at lave en skat. [...] Den der del af samfundet, det har jeg aldrig været en del af det. Det har aldrig interesseret mig, og det har aldrig sagt mig noget [...] Men nu er der kommet nogle andre mennesker, der gør, at jeg bliver nødt til." (B6:202)

Han fortæller at han har fået lavet en handleplan, men at han har svært ved at se hvad ideen er med den, da han ifølge ham selv med stor sandsynlighed ender med at afsone hele hans dom i Vestre, som gør at han ikke har nogen mulighed for at forberede sig på sin løsladelse, ved fx at uddanne sig.

På nuværende tidspunkt afventer han endnu en dom, som forventes afsagt til august, hvor han forventer en dom på samlet set fire år. Til august har han siddet indsat i Vestre i samlet set 2 år og 3 måneder, og han har en forventning om at blive prøveløsladt efter 2/3. Det vil sige at hvis straffelængden er på fire år, mangler han at afsone 5 mdr. for at kunne søge om prøveløsladelse. Derfor vil det ifølge ham selv ikke give mening at blive overflyttet, da han alligevel ikke kan nå at tage nogen former for kurser/uddannelser.

Hans eksempel udfordrer resocialiseringsarbejdet i Kriminalforsorgen, især når indsatte afsoner lange domme i arresthuse, hvor der er begrænsede muligheder for uddannelse og forberedelse til løsladelse.

Uden disse muligheder risikerer han at stå i samme situation ved løsladelse, som ved indsættelsen, hvilket kan fastholde ham i et *condemnation script*, hvor han føler sig fanget i et system, der ikke giver ham en realistisk vej ud af kriminaliteten. Selvom hans *tilknytning* til familien er en stærk motivationsfaktor, hvilket ifølge Hirschi (2022) er afgørende for at undgå kriminalitet, er der flere faktorer, der kan støtte hans ønske om ændring under afsoningen. Blandt andet hans arbejde som gangmand, der som tidligere nævnt, kræver stor selvkontrol og selvdisciplin, samt at udvise en motivation for at ændre den kriminelle adfærd. Denne beskæftigelse giver Frederik en ansvarlig rolle, som styrker hans følelse af personlig værdi og ansvar. Disse elementer kan potentielt bidrage til en succesfuld resocialisering, selvom de strukturelle udfordringer fortsat er betydelige.

Frederik er på trods af sin stærke følelsesmæssige *tilknytning* til sin familie, udfordret af hans manglende kendskab til arbejdsmarkedet, og da han med stor sandsynlighed ender med at afsone hele sin dom i Vestre, uden mulighed for at styrke sin position igennem uddannelse.

Redemption script

For de tre førstegangsdømte og de to løsladte informanter, som er hhv. andengangsdømt og flergangsdømt, gælder det, at de alle har ændret deres kerneanskuelser om sig selv, og ser sig selv som forandret personer. Jeg vil igennem Marunas tre elementer beskrive hvorfor de betegnes som *redemption script*, samt inddrage *social bond* teorien til at forstå og forklarer deres motivation for forandring under afsoning.

For de tre førstegangsdømte gælder det at de aldrig har set sig selv, som nogen der ville havne i et fængsel. De ser sig selv som grundlæggende gode mennesker, som tog en forkert beslutning. De var alle tre i beskæftigelse, da de blev anholdt og fængslet, og de har derfor alle en grundlæggende tro på, at de kan opnå en succesfuld reintegration pga. deres tidligere tilknytning til arbejdsmarkedet. De har alle tre fået lavet en handleplan, hvoraf Birgers er blevet revurderet fornyeligt, da han skulle løslades inden for to uger, fra da interviewet fandt sted.

Erik beskriver, at ser sin afsoning som en mulighed for personlig udvikling, og for at skabe en bedre fremtid for ham selv og hans familie, hvilket han vil gøre ved at bruge sin afsoning på at uddanne sig:

”Som håndværker og så ved at hjælpe unge mennesker, der har svært ved at finde et arbejde.”

(B6:186)

Dette afspejler et stærkt engagement i samfundet og en tro på egne evner til at bidrage positivt, hvilket understøtter det tredje element fra *redemption script*, hvor individet ønsker at være en god samfundsborger. Hans ønske om at hjælpe unge mennesker, ved at involvere sig i aktivt i samfundet og gøre en forskel kan fungere som en indirekte kontrol til at afholde sig fra kriminalitet (Hirschi, 2022). Samtidig understøtter det hans eget narrativ om at være et godt menneske, med en ikke-kriminel identitet.

En af grundene til at Erik har en stor motivation for at skabe en positiv forandring, er på grund af hans relation til sit barn. Han bekymrer sig dybt om sit forhold til sin datter og frygter, at han vil miste kontakten med hende under sin lange afsoning, hvilket fylder meget i hans tanker under afsoningen:

” [...] gider mit barn mig, når jeg kommer ud? Fordi hvis jeg skal sidde fuldtid syv år, så er barnet X år, når jeg kommer ud. [...] Jeg kan jo ikke se barnet, og se barnet opvokse og alt sådan noget. Det skal jeg også forholde mig til.” (B6:174)

Hans følelsesmæssige *tilknytning* til sit barn (Hirschi, 2022) motiverer ham til at skabe positive forandringer og engagere sig i aktiviteter under afsoningen for at vise, at han ønsker et kriminalitetsfrit liv. Erik ser sin afsoning som en tid til at reflektere over sin rolle som far og forberede sig på en fremtid, hvor han kan være en ansvarlig og tilstedeværende forælder. Derudover har han en forhåbning om at kunne blive løsladt efter halv tid, hvilket han har fået af vide er muligt igennem sin advokat, og han er derfor meget opmærksom på at hans adfærd under afsoningen, kan påvirke denne mulighed. Han deltager i flere aktiviteter, blandt andet i køkkenet, undervisning, og deltager i idræt, samt fællesskab med andre når det er muligt. Dette afspejler en bevidsthed om at gøre en indsats for at opretholde en god adfærd, hvilket taler ind i *redemption script* (Maruna, 2022). I hans handleplan er det primære fokus på uddannelse, hvilket ikke er muligt for ham at påbegynde i Vestre. Han har derfor søgt om at blive forflyttet til et fængsel, hvor han kan påbegynde sin uddannelse, selvom dette kan gøre det sværere for hans barn at besøge ham. Eriks prioritering af at bruge tiden på uddannelse og personlig udvikling, viser et stærkt engagement i positive forandringer og en tro på, at han kan opnå succes uden for fængslet.

Hans valg afspejler en følelse af *forpligtelse* (ibid.), til at bruge tiden under afsoningen på en meningsfuld måde, og forberede sig bedst muligt på at blive reintegreret i samfundet, og på den måde være den gode familiefar og samfundsborger som han ønsker.

Den anden af de førstegangsdømte, David, kategoriseres også til at udvise *redemption script*, gennem hans selvforståelse, deltagelse i aktiviteter under afsoning og stærke prosociale bånd.

David deltager aktivt i forskellige aktiviteter under sin afsoning, såsom arbejde som gangmand, deltage i gudstjenester samt indgå i samtaleforløb med misbrugsvejleder. Han udtrykker en overbevisning om, at hans gode adfærd bidrager til hans personlige udvikling og evne til at opretholde selvkontrol:

”Men det er meget, hvad du selv giver, tror jeg. Altså, hvis du opfører dig ordentligt, og snakker pænt, og alt sådan nogle ting, du ved, så...Du får, hvad du giver.” (B6:126)

David reflekterer over at hans positive adfærd fører til positive resultater, hvilket er i overensstemmelse med *redemption script* (Maruna, 2022), hvor individet ser sig selv som et godt menneske, der har taget dårlige beslutninger, hvilket også kommer til udtryk i måden han beskriver sig selv:” [...] *glad udadvendt. Øh... Ikke kriminel.*” (B6:116). Davids stærke motivation for at opføre sig godt under afsoning, er drevet af hans følelsesmæssige *tilknytning* til sin familie. Han har en lang dom på 10 år og han er bekendt med, at ved at gøre en god indsats for at vise sin motivation for at leve et kriminalitetsfrit liv, kan han blive prøveløsladt jf. §38, stk.1. Han har selv gjort en stor indsats for at udvise motivation for, at vise vilje for en positiv forandring under hans afsoning:

”Men jeg vil også sige, jeg har også gjort meget for at blive det (red. gangmand). Altså, jeg startede med at male lokummerne på afdelingen, ikke? [...] der var jeg ikke gangmand. Og ikke fik noget for det, men bare gjorde det af fri interesse, ikke? Øh, så når du har vist, du gerne gider, og du godt kan styre, at din dør er åben, [...] så får du også lidt mere, ikke?” (B6:127)

Hans engagement i diverse aktiviteter og hans rolle som gangmand, der indebærer ansvar og tillid, viser hans ønske om at være produktiv og involveret i fællesskabet. At være gangmand er en position af høj status og ansvar, som han opnåede gennem eget initiativ og villighed til at arbejde uden umiddelbar belønning.

Denne rolle kræver selvdisciplin og pålidelighed, hvilket afspejler hans bestræbelser på at vise, at han kan styre sin adfærd og tage ansvar. Dette taler direkte til Hirschis element om *involvering*, hvor deltagelse i positive aktiviteter hjælper med at forhindre kriminel adfærd, ved at binde individet til prosociale mål og rutiner. David beskriver også, hvordan livet i fængslet har en negativ indflydelse på ham:

”[...] *men samtidig bliver man også bare mere følelseskold. [...] Det er en meget svær linje.*”
(B6:153)

David beskriver at det er en konstant kamp, hvor han skal gøre en indsats for at bibeholde et godt og sundt tankemønster, om sig selv og sin fremtid. Det er også derfor han deltager i så mange aktiviteter som muligt, for at distrahere sig selv og få tiden til at gå, imens han sidder og afsoner i Vestre. David har, ligesom Erik, et ønske om at blive overflyttet til et fængsel, så han kan starte på tømreruddannelse. Hans motivation for at uddanne sig er at: ”*arbejde med unge udsatte.*” (B6:132), ligesom Erik, hvilket viser et ønske om at bruge sine egne erfaringer, til at hjælpe andre og bidrage positivt til samfundet. Dette er et centralt aspekt af *redemption script*, hvor han føler at han kan bidrage til samfundet (Maruna, 2022). David ser sin fremtid som lovende og meningsfuld, og hans ønske om at hjælpe udsatte unge, afspejler hans engagement i prosociale mål og *involvering* i samfundet. Derudover har han stærke sociale bånd til sin familie, herunder partner og børn. Hans handlinger og holdninger under afsoningen, er et udtryk for *forpligtelse* (Hirschi, 2022) for at opnå en succesfuld resocialisering og integrere sig som en ansvarlig samfundsborger.

Den tredje af de førstegangsdømte, Birger, viser tydelige tegn på at være engageret i en proces med selvrefleksion og personlig udvikling under sin afsoning. Hans narrativ om fremtiden er kategoriseret som værende i *redemption script*, fordi han grundlæggende ser sig selv som et godt menneske. Birger skulle løslades to uger efter interviewet. Han havde brugt sin afsoning på at gøre sig klar til at starte på en ny uddannelse umiddelbart efter løsladelse, derfor havde han genopfrisket forskellige grundskolefag:

”*jeg har gået i skole, matematik, jeg har gået til dansk, historie.*” (B6:49)

Hans deltagelse i undervisning, afspejler hans forståelse for vigtigheden af *involvering*, ved at forbedre sin uddannelsesmæssige baggrund og øge chancerne for beskæftigelse, hvilket er afgørende for hans reintegration i samfundet.

Birger har en stærk følelsesmæssige *tilknytning* til sin familie og partner, som har støttet ham meget under hans afsoning. Hvilket også er med til at han føler en stor *forpligtelse* til at opnå succes efter sin løsladelse. Hans stærke *tilknytning* til sin partner og familie, er med til at han er fastbesluttet på at gennemføre den næste uddannelse, og indgå i samfundet som en god samfundsborger.

Hans deltagelse i aktiviteter under afsoningen og tanker om fremtiden, samt den støtte han modtager fra sin familie og partner, er vigtige i hans reintegration ved løsladelse (Petersilia, 2009; Durnescu, 2017).

Den løsladte andengangsdømte, Henrik, fortæller at hans første afsoning bar præg af, at sidde i isolation pga. private forhold, som gjorde han ikke havde gårdtur med andre. Derfor endte han først med at få fællesskab med en anden indsat efter tre måneder, hvor han ikke havde haft kontakt til andre end sin advokat og fængselsbetjentene i den periode. Den medindsatte viste sig at være en som havde begået personfarlig kriminalitet, hvilket har påvirket Henrik meget psykisk, da de to opbyggede et venskab på baggrund af løgne:

”Og den dag, i dag, jeg har det stadigvæk af helveds til med det... Han var den første person uden uniform... Som jeg talte med.” (B6:272)

Han beskriver sin første afsoning, som en der har sat dybe spor psykisk, og som han er påvirket af den dag i dag. Han mistede tilliden til andre mennesker under sin første afsoning, fordi han følte, at han var blevet fejlvejledt, med henblik på at gå i selvisolation og ved at blive sat i fællesskab med den medindsatte. Han fik under sin afsoning af vide, at der var blevet lavet en handleplan, selvom han ikke havde deltaget i nogen samtaler omkring handleplanen, og han fik den heller ikke vist.

Hans anden afsoning adskiller sig markant fra den første, da han valgte ikke at gå i selvisolation, hvilket i sig selv gjorde at afsoningen var anderledes end den første pga. samværet med andre medindsatte. Samtidig oplevede han en ny form for hjælp, som han ikke havde modtaget under sin første afsoning, hvilket som gav ham håb for fremtiden:

”Hvad der sker under min anden afsoning, det er, at jeg bliver kontaktet af EKI, at jeg bliver kontaktet af psykologen inde i Blegdammen. Det er de to væsentlige, helt grundlæggende ting, som der sker under min anden afsoning. Som gør, at... Jeg er faktisk i bund og grund give a shit igen.” (B6:293)

Det at han kommer i kontakt med EKI, er med til at give ham nyt håb og motivation for fremtiden, og derfor oplevede han også sin anden afsoning som en tid, hvor han begyndte at reflektere over hvad han ville med sit liv. Derudover begyndte han at gå til psykolog, som var med til at ændrer hans kerneanskuelser om sig selv (Maruna, 2022). Han så ikke længere sig selv som blot en kriminel, men fik en forståelse af hvorfor han var misbrugende, hvilket ifølge ham selv havde ledt ham til kriminalitet.

Støtten igennem EKI, hvor vejledere kom ud og snakkede med ham, for at planlægge hans løsladelse, i kombination med det indre arbejde med psykologen, havde en afgørende betydning for hans motivation for at leve et kriminalitetsfrit liv efter løsladelsen.

Henriks oplevelser viser et tydeligt tegn på hvor stor en indflydelse støtte igennem sociale bånd, har på at ændrer sit selvbillede og tro på at kunne lykkedes med at leve et kriminalitetsfrit liv.

Første gang han oplever indsættelse og afsoning er der mange forskellige faktorer som gør, at han på ingen måde føler sig set eller støttet under sin afsoning. Omvendt har han en helt anden oplevelse anden gang, hvor han modtager hjælp og støtte undervejs i afsoningen, hvilket gav ham nyt håb på fremtiden. Det styrker den eksisterende forskning om reintegration, og hvor essentiel betydning støtte i sig selv har for at opnå en succesfuld reintegration (Petersilia, 2009; Doxat-Pratt et al.;2022).

For den løsladte flergangsdømte Geo, skete der en forandring under hans seneste afsoning, hvor en fængselsbetjent introducerede en bog for ham, som han kunne spejle sig selv i, og som fik ham til at reflekterer over hans måde at begå sig i verdenen på:

”Jeg har levet så meget, i det kodeks med at, jeg finder mig ikke i noget, [...] og jeg ville rigtig gerne vil ændre det, [...]” (B6:239).

Han havde en oplevelse af at bogen var skrevet direkte til ham, fordi han kunne spejle sig i de ting som stod beskrevet. Herfra begyndte han, i samarbejde med fængselsbetjenten, at skabe en forståelse og reflektere over de valg han havde truffet i sit liv. Han beskriver hvordan denne *tilknytning* har været med til at ændrer hans kerneanskuelser (Maruna, 2022) om sig selv, samt været med at han så en mulighed for en anden fremtid end førhen, hvor han er vendt tilbage til de kriminelle miljøer.

Det blev et vendepunkt for ham under afsoningen, da han følte et stort ansvar for at udvikle sig, og ændre den tilgang til livet, han har haft de sidste mange år. Primært på grund af hans partner og børn, som han har en stærk følelsesmæssig *tilknytning* til (Hirshci, 2022). Han føler at han: *”skylder dem rigtig meget”* (B6:245), fordi han har været fraværende i en stor del af deres liv. Han begyndte at deltage i aktiviteter, blandt andet undervisning i dansk og historie, samt deltage i gudstjenester.

Under hans tidligere afsoninger har han aldrig deltaget i nogen aktiviteter, men det at han gjorde det under den seneste afsoning, har været med til at styrke følelsen af at have en meningsfyldt fremtid (Maruna, 2022; Hirschi, 2022).

Geo har i sin seneste afsoning oplevet, at blive mødt med støtte og engagement fra en specifik fængselsbetjent, som har gjort en stor forskel for ham.

Han har modtaget den støtte, han før ikke har ønsket at modtage, og han har en familie, som han føler et stort ansvar overfor, som også har været medvirkende til at han har gjort en indsats for at skabe en positiv forandring.

Generelt for de fem informanter er, at de alle fem ser muligheden for at leve et kriminalitetsfrit liv i fremtiden. Deres sociale bånd til andre er vigtig i denne forandringsproces, og troen på at kunne opnå en succesfuld reintegration, styrkes af hvor meningsfuld de oplever deres afsoning. Dette er påvirket af båndet til familie og fagpersoner, som udviser et engagement i at ville hjælpe og støtte dem.

Opsummering

Tre⁵⁷ ud af otte informanter fortæller ikke fået udarbejdet en handleplan i henhold til straffelovens § 31, stk. 2. To ud af de tre førstegangsdømte, afventer at blive overflyttet så de kan begynde på deres uddannelse og bruger tiden konstruktivt for at styrke deres ikke-kriminelle identitet (Maruna, 2022) og øge deres chancer for prøveløsladelse i henhold til straffelovens §38.

Henrik følte sig fejlvejledt, og hvilket skaber mistillid til fængselspersonalet og hindrer en respektfuld dialog, som er afgørende for en succesfuld rehabilitering (Ugelvik, 2021).

Et eksempel på når det lykkedes er Geo, som under sin seneste afsoning oplevede en gensidig respekt og tillid fra en fængselsbetjent, hvilket var med til at ændrer hans selvbillede til at have en ikke-kriminel identitet (Maruna, 2022).

For to af de tre som er kategoriseret som udviste *condemnation script*, har Christian og Frederik svært ved at se en vej ud af kriminalitet, selvom de på grund af deres stærke følelsesmæssige *tilknytning* til familie, har et stort ønske om det. Især Christian er udfordret af de strukturelle omstændigheder, hvilket gør at han føler sig fastholdt i en position, som gør det nærmest umuligt at stoppe med at begå kriminalitet. Frederik er udfordret af sin manglende erfaring med og viden om, at indgå på arbejdsmarkedet, og manglende mulighed for at tage udvikle sine kompetencer, da Vestre ikke kan facilitere nogen uddannelser, udover grundskole fag.

Adam, den tredje som udviser *condemnation script* er et tydeligt eksempel på hvordan manglende sociale bånd (Hirshci, 2022) og støtte til forandring under afsoning (Petersilia, 2009), som fx misbrugsbehandlingen, påvirker hans manglende tro på, at kunne leve et liv uden kriminalitet.

⁵⁷ Adam, Christian og Geo.

7.3 Hvordan oplever domfældte tiden op til løsladelse og tiden umiddelbart efter løsladelse?

I dette analyseafsnit vil jeg analysere på de førstegangsdømtes tanker om deres løsladelse, samt hvordan de anden- og flergangsdømte tidligere erfaringer med at blive løsladt. Derudover vil jeg inddrage hvilke perspektiver og tanker de anden- og flergangsdømte har, i forhold til deres kommende løsladelse. Jeg har delt dem op i hhv. første-, anden og flergangsdømte, for at synliggøre ligheder og forskelle på tværs af grupperne. Dette afsnit vil primært fokusere på de anden- og flergangsdømte, da de har tidligere erfaringer med løsladelse, men også fordi to ud af de tre førstegangsdømte sidder på lange domme, og derfor har lange udsigter til løsladelse.

Førstegangsdømte

To af de tre førstegangsdømte, David og Erik, som begge sidder på lange domme, fortæller at de har svært ved at forholde sig til deres løsladelse på nuværende tidspunkt, men implicit reflekterer de meget over deres løsladelse. Begge to lægger stor vægt på at bruge deres afsoning så effektivt som muligt, ved at uddanne sig så de har noget at gøre brug af når de løslades. Derudover lægger de begge stor vægt på at udvikle sig, og udvise en motivation for positiv forandring, så de kan opnå prøveløsladelse. David nævner desuden at han håber der vil være et godt udslusningsforløb, når han når dertil i processen, så han gradvist kan overgå til frihed og blive reintegreret i samfundet.

Den tredje førstegangsdømte, Birger, som blev løsladt to uger efter interviewets gennemførelse, reflekterede meget over sin løsladelse. Han havde en klar plan for hvad der skulle ske når han blev løsladt, hvor han blandt andet skulle tage kontakt til Cafe Exit og EKI, som han var blevet introduceret til gennem sin socialrådgiver i Vestre. Han synes der er et koordinerende samarbejde mellem Kriminalforsorgen og kommunen, men han var frustreret over ikke at føle sig taget seriøst i forhold til hans løsladelse, hvor han havde bedt om hjælp til at kontakte en uddannelsesinstitution:

”Så får jeg ikke nogen hjælp jo, så gør jeg det selv, og så det ikke engang sikkert at det bliver gennemført, så det ikke engang sikkert at, jeg kommer ind på skolen, eller jeg når det, fordi du gav mig nogle informationer og sagde, at jeg skal, fordi jeg selv skal gå ud og ringe og snakke med dem, men jeg har ikke forstand på det jo. [...] jeg ved ikke præcis, hvad jeg skal gøre, [...]” (B6:59)

I mødet med uddannelsesvejlederen, var Birger frustreret over at vedkommende ikke tog kontakt til uddannelsesinstitutionen for ham, men i stedet vejledte ham i hvad han skulle gøre.

Ifølge Doxat-Pratt et al, (2022) er løsladelse en kombination af glæde og frygt. I Birgers tilfælde ligger frygten i, om han lykkedes med at starte på uddannelse umiddelbart efter sin løsladelse.

Tidligere i interviewet fortalte han, at årsagen til at han endte med at begå kriminalitet, var på grund af kedsomhed, og at han derfor prøvede at holde sig i gang med enten arbejde eller uddannelse. Det kan udfordre hans reintegrering, hvis ikke han lykkedes med at starte på studie umiddelbart efter løsladelsen, da det ifølge Petersilia (2009) kræver en væsentlig mængde støtte i overgangen til friheden, for at opnå en succesfuld reintegrering. Durnescu (2017) understøtter dette, med at risikoen for recidiv er væsentlig højere for dem, som ikke har en form for beskæftigelse i tiden umiddelbart efter løsladelse. I Birgers tilfælde er det vigtigt for ham at få konkret hjælp til at opsøge uddannelsesinstitutionen, mest af alt fordi han er nervøs omkring sin løsladelse:

”Ja, man bliver lidt nervøs. Det bliver lidt overvældende, når man kommer ud.” (B6:63)

Det at han frustreret over den hjælp han faktisk modtager, tyder på at han har behov for mere vejledning, end det der umiddelbart gives fra fængslets side af forinden løsladelse. Selvom der er mulighed for at søge råd og vejledning er det i hans situation ikke nok. Det er vigtigt at handle når der er momentum, for ikke at risikere at han mister sin motivation, hvilket i hans tilfælde potentielt vil udfordre hans reintegrering.

Andengangsdømte

For at forstå de to andengangsdømte, Adam og Henrik, vil der blive draget paralleller til deres erfaringer fra deres første løsladelse, da det har haft en indflydelse på deres løsladelse.

Adam, der er kategoriseret som værende i *condemnation script* (Maruna, 2022), ser ingen anden mulighed end at vende tilbage til kriminalitet når han løslades:

”Min første tanke er, at jeg skal ud og lave penge. Og min første tanke er at jeg nok er nødt til at blive kriminel igen, eller fortsætte den kriminelle løbebane, som udgangspunkt.” (B6:25)

Hans erfaringer både fra hans tidligere løsladelse og nuværende afsoning, har været med til at han ikke ser nogen realistisk mulighed for at få et legalt arbejde eller en stabil bolig, hvilket er nødvendige forudsætninger for at kunne integrere sig i samfundet.

Adam beskriver en manglende koordinering mellem Kriminalforsorgen og kommunen i forbindelse med hans første løsladelse, hvilket gav ham en oplevelse af at være overladt til sig selv: *”at man bliver hældt ud, hvor man kom fra” (B6:19).*

Hans tidligere erfaringer med løsladelse har været negative, idet han blev løsladt til hjemløshed og forblev hjemløs indtil sin nuværende fængsling. Adam ser det som urealistisk at leve på offentlige ydelser og betragter kriminalitet som den eneste realistiske udvej, selvom han er veluddannet og har være en del af det danske arbejdsmarked førhen. Han ser ingen mulighed for at indgå på arbejdsmarkedet, idet han står til at skulle løslades til hjemløshed, hvilket forskningen har belyst er en stor faldgrube når domfældte løslades (Olesen, 2013; Durnescu, 2017; Doxat-Pratt et al., 2022). Ifølge Adam er der kun en ting, som kan motivere ham til at ændre den kriminelle løbebane når han bliver løsladt:

”Hvis man kunne gøre sig fortjent, eller oparbejde en eller anden form for bonus, [...] så man ligesom kunne komme ud i sin egen lejlighed derfra.” (B6:26)

Adam ønsker ikke at tage ophold på herberg på grund af sit tidligere misbrug, som han frygter at falde tilbage i, ligesom det var tilfældet efter hans seneste løsladelse. Han fortæller at han ikke forbereder sig på at blive løsladt, hverken ved at deltage i aktiviteter under sin afsoning eller mentalt.

Ifølge Durnescu (2017), vil Adam være i høj risiko for recidiv, hvis ikke han formår at komme i beskæftigelse og få bolig inden for de første fire uger. Han kan kategoriseres som en af de *isolerede* (ibid.), da han ingen partner eller børn har. Han har få ressourcestærke mennesker i sit netværk, som hans mor og bror, som han ikke mener han kan tillade sig at søge hjælp hos:

”Men det kan da ikke være rigtigt, at jeg skal misbruge mit netværk på de der ting. [...] Altså, jeg skal nok selv klare det, ikke?” (B6:20)

Som Adam beskriver tyder det ikke på at han besidder nogle af elementerne fra social bond-teorien (Hirschi, 2022), hvilket også er medvirkende til at han ikke har noget håb eller motivation for at tage del i det konventionelle samfund, og leve et kriminalitetsfrit liv når han løslades.

Henrik fortalte primært om sin første løsladelse, som tydeligt har været den sværeste for ham. Henrik blev prøveløsladt, fordi han kunne tage *passende ophold*⁵⁸ hos sine forældre, og derfor skulle hans sag koordineres med den kommune hans forældre boede i.

Han oplevede ingen bekymringer op til sin første løsladelse, fordi hans socialrådgiver havde sagt der var styr på hans sag, som var blevet koordineret med den respektive kommune han skulle prøveløslades til:

⁵⁸ LBK nr 1851 af 20/09/2021 - Bekendtgørelse af straffeloven jf. §38, stk. 4

"Men han sagde ellers, at så skulle jeg henvende mig til jobcenteret. [...] Og de (kommunen) var helt bekendt med situationen omkring det her. Han havde lovet mig, at det allerede skulle være klarlagt på forhånd. Det var de ikke bekendt med, så derfor skulle jeg starte op med hele tromme-rommen igen." (B6:281)

Henrik fik en måneds offentlig ydelse i den kommune hvor han tog ophold hos sine forældre, men valgte derefter at tage tilbage til sin bopælskommune, da han var blevet tilbudt arbejde af en bekendt. Jobtilbuddet blev ikke til noget og derfor henvendte han sig til sin bopælskommune, for at søge offentlige ydelser. Da Henrik henvender sig hos bopælskommunen, ender han i en proces hvor han bliver kastet frem og tilbage mellem to kommuner. Hans bopælskommune mener ikke, at de har ansvaret for ham, da Henrik havde taget ophold på et hotel i en helt tredje kommune, to måneder op til hans indsættelse. Den kommune hvor han har taget ophold på hotel op til hans indsættelse, ville heller ikke hjælpe ham med offentlige ydelser, da han havde folkeregisteradresse i bopælskommunen. Han endte i en situation, hvor han gik uden forsørgelsesgrundlag i 7 måneder, alt imens han bliver kastet mellem to kommuner. Henriks oplevelse i mødet med systemet bekræfter den eksisterende forskning i hvor kompleks reintegration i samfundet kan være (fx Petersilia, 2009; Olesen, 2013; Durnescu, 2017).

Ifølge Durnescu (2017) er det vigtigt at den løsladte opnår en form for beskæftigelse og/eller forsørgelsesgrundlag inden for de første 4 uger efter løsladelsen, da håbet for en bedre fremtid ellers svinder ind. I tiden efter hans første løsladelse oplevede Henrik ingen koordinering eller hjælp på tværs af Kriminalforsorgen og kommunen: *"De modarbejder meget hinanden."* (s.289).

Et andet eksempel er, at Henrik modtog misbrugsbehandling under sin første afsoning, som ikke blev koordineret med kommunen ved hans løsladelse.

På grund af det massive pres han var under, ved ikke at have et forsørgelsesgrundlag og være hjemløs, medvirkede det til at han fik et tilbagefald til sit misbrug. Henrik mistede troen på systemet, både under sin første afsoning men især under hans løsladelse.

Da Henrik blev indsat anden gang, havde han ingen tro på at denne afsoning skulle være anderledes end den første. Han havde derfor ingen forhåbning om at modtage hjælp, hverken under afsoningen eller op til- eller efter sin løsladelse.

Under hans anden afsoning blev han introduceret til EKI, hvor to EKI-vejledere kom ind og snakkede med ham om hans kommende løsladelse. Han følte sig set og begyndte at tro på, at det kunne lykkedes ham at opnå en succesfuld reintegration.

Vejlederne fortalte ham hvordan de blandt andet kunne hjælpe ham med at søge bolig og offentlig ydelse, samt tilbyde generel støtte og terapeutisk behandling, hvilket blandet andet Petersilia (2009) argumenterer for er ekstrem vigtigt i overgangen ved løsladelse.

Da Henrik blev løsladt tog han kontakt til EKI som noget af det første, fordi han ønskede at få konkret hjælp til at få styr på alle formaliteterne efter sin løsladelse, så som støtte ved møder på jobcenteret og i banken, for at oprette en bankkonto.

Henriks oplevelse af hans seneste løsladelse har været todelt. For på den ene side fik han den støtte i gennem EKI, han manglede ved sin første løsladelse, som er vigtig for at opnå en succesfuld reintegrering (fx Petersilia, 2009; Doxat-Pratt et al., 2022). På den anden side, føler han sig fortsat svigtet af systemet fra hans første løsladelse og tiden efter, hvilket gør at hans *tro* på samfundets værdier og normer er ikke-eksisterende (Hirschi, 2022). Henrik bruger dette som en motivationsfaktor til at klare sig selv igennem en uddannelse og blive selvforsørgende igennem legale midler.

Derudover har Henrik brudt al kontakt til sin prokriminelle omgangskreds. Dette er et tegn på hans egen refleksion over, hvordan negative sociale bånd kan have en indflydelse på hans adfærd (Hirschi, 2022). I tiden umiddelbart efter hans seneste løsladelse, har han været i gang med forskellige forløb igennem jobcenteret. Henrik er fortsat hjemløs og bor på et herberg, imens han venter på at blive tilbudt en bolig. På nuværende tidspunkt er han i arbejde, og forventer at starte på uddannelse til efteråret. Henrik er et tydeligt eksempel på hvor vigtig en retmæssige støtte er i reintegrering.

Flergangsdømte

De tre flergangsdømte, Christian, Frederik og Geo, har alle erfaringer med løsladelsesprocessen, og de har alle tre først gjort sig tanker og håb om at ændre deres kriminelle løbebane, under deres seneste afsoning. Førhen har de ifølge dem selv gået tilbage til deres kriminelle miljøer og deltaget i kriminelle aktiviteter. Denne gang er der sket en ændring i deres tankemønstre, med henblik på at bryde den kriminelle løbebane.

Geos seneste oplevelse med at blive løsladt er todelt, fordi han ender med at blive løsladt fra retten af, men han bliver indkaldt igen efter tre måneder, over e-boks, og bedt om at møde op til en måneds afsoning i Vestre.

Geo havde ikke haft mulighed for at forberede sig på sin pludselige løsladelse, da han regnede med at skulle modtage en dom på seks år:

”jeg havde ikke regnet med at blive løsladt, [...] så jeg var slet ikke klar til det der, hvor jeg skulle stå ude på gaden lige pludselig et par timer efter, [...]” (B6:248)

Selvom han var glad for domsafsigelsen, og udsigten til at komme hjem til sin familie, så startede hans bekymring om fremtidigt forsørgelsesgrundlag få dage efter hans løsladelse. Da han blev løsladt direkte fra retten af, var der ikke lavet nogen koordinerende handleplan for hans løsladelse i samarbejde med hans bopælskommune. Han var derfor afhængig af hjælp fra sin partner af, som fandt frem til at han skulle opsøge jobcenteret for at søge offentlige ydelser, og han beskriver hans første møde med jobcenteret sådan:

” [...] det var den værste oplevelse. [...] jeg følte mig bare dum, da jeg var der. [...] Jeg må sige det sådan, at jeg blev kastet frem og tilbage. [...] de var meget afvisende. [...] Det var virkelig ubehageligt.” (B6:249)

Geo oplevede ikke at få den nødvendige støtte, da han forsøgte at opsøge hjælp på kommunen. Han kendte ikke procedurerne og blev sendt frem og tilbage mellem medarbejdere på jobcenteret. Der var ikke nogen som forklarede ham konkret hvad han skulle gøre i processen for at søge offentlige ydelser. Han beskriver en konstant indre kamp for at holde sig selv i skak og undgå at gøre noget, han ville fortryde. I denne situation bliver hans partner og en ven den afgørende støtte, som hjalp ham med at navigere gennem de udfordringer, han stod overfor i møder med jobcenteret. Geos ven fortalte ham hvad han skulle gøre næste gang han gik på jobcenteret:

” [...] en kammerat, sagde til mig, at jeg skal huske, at jeg også skulle bestille tid til at få lavet nem-id.” (B6:250)

Det er en problematisk måde at møde kommunen, da følelsen af at føle sig misforstået af dem, der skal hjælpe en, kan svække hans *tro* på, at samfundets regler og processer er retfærdige og hjælpsomme.

Geos *tilknytning* til hans partner og ven spiller en central rolle, for at det lykkedes ham at få offentlige ydelser. Disse sociale bånd (Hirschi, 2022) er med til at opretholde hans motivation og giver ham den nødvendige støtte og vejledning som han har behov for.

Når Geo henvender sig til sin partner for at lufte sine frustrationer, og når hans ven hjælper ham med at finde ud af, hvad han skal gøre for at få den nødvendige hjælp til at søge ydelser, forstærkes hans *tilknytning*, der understøtter hans positive adfærd.

Ved at bestille møder og forsøge at ordne sine papirer, viser han en indsats for at være involveret i positive og produktive aktiviteter. Selvom han føler sig utilstrækkeligt informeret og oplever stress, holder han fast ved sin beslutning om at fortsætte processen.

Geo forsøger aktivt at gøre brug af legale midler i form af offentlige ydelser, selvom han oplever det som ubehageligt og udfordrende. Det lykkedes ham på egen hånd, med støtte fra hans partner og ven, at modtage offentlige ydelser.

Geo blev som nævnt, indkaldt til at afsoné én måned, som han manglede for at have afsonet 2/3 af strafudmålingen, og dermed opfylde kriterierne for at blive prøveløsladt jf. strfbll §38, stk. 1. Han var ikke blevet informeret om dette i forbindelse med sin løsladelse fra retten af. Det kom ikke som et chok for ham men han blev bekymret for, om han skulle starte forfra med at søge offentlige ydelser igen ved løsladelsen, idet han er bekendt med at al betaling stoppes idet han afsoner. Heldigvis oplevede han, at en socialrådgiver i Vestre kunne sætte hans sag i bero, hvilket gjorde at han blot skulle henvende sig på jobcenteret og få sin sag reaktiveret, for at få sine ydelser udbetalt igen, hvilket gjorde hele processen mere overskuelig for ham.

Selvom Geos løsladelse har været kompleks, med to løsladelser inden for fire måneder, har han alligevel fastholdt sin motivation og en positiv forandring. Geo har førhen valgt at gå direkte tilbage til de gamle kriminelle miljøer efter sine løsladelser: ”Vi fortsætter der, hvor vi slap, ikke?” (B6:245) Denne gang er det lykkedes ham at fastholde hans ikke-kriminelle identitet, igennem hans stærke *tilknytning* (Hirschi, 2022) til hans familie og ved at ændrer sit selvbillede (Maruna, 2022):

”Og jeg sagde også til mig selv, inden jeg kom ud, hvad skal jeg ændre? Jeg skal have begravet den person (red: hans kriminelle selv) inde i Vestre fængsel. Han skal ikke med ud igen.” (B6:239)

Den måde Geo omtaler sig selv i forbindelse med hans løsladelse, viser at han har ændret sine kerneanskuelser, hvilket blot igen bekræfter hans kategorisering som *redemption script*.

Geo skal nu som en del af sin prøveløsladelse deltage i møder med Kif jf. strfbll §57. Derudover er han tilknyttet EKI, hvor han bruger sin vejleder som en hjælp, til at guide ham i at leve et prosocialt liv. Han bruger sin vejleder til at snakke om ting fra fortiden og de udfordringer han står over for nu, som han ikke ønsker at belemre sin partner med. Overordnet set kan der argumenteres for at grunden til at Geo har en oplevelse af en vellykket løsladelse, er pga. hans sociale bånd (Hirshci, 2022) til sin familie, som støtter ham, samt den strukturelle støtte han får igennem Kif og EKI, hvilket også støtter ham i en succesfuld reintegration.

Frederik, oplevede ligesom Geo, at blive løsladt fra retten af i forbindelse med hans seneste løsladelse, da de ikke længere kunne opretholde hans varetægtsfængsling, og han beskrev løsladelsen som: ”den værste periode i hele mit liv.”(B6:286). Han fik angst fordi han følte, at andre mennesker i det offentlige rum kunne se på ham, at han var kriminell, hvilket gjorde at han havde svært ved at gøre dagligdags ting, som at handle og tage offentlig transport. Ifølge Doxat-Pratt et al. (2022) er det en konsekvens af den manglende forberedelse:

”Jeg vil sige, det værste ved den her løsladelse, det var, at jeg ikke var forberedt. På nogen måde. Det var det der med, fra den ene dag til den anden, bare at blive kastet for løverne.”
(B6:204)

Han havde svært ved at håndtere løsladelsen, fordi hverken han selv, hans partner eller hans børn havde haft mulighed for at forberede sig på at han kom hjem. Ifølge ham selv belastede løsladelsen hans følelsesmæssige *tilknytning* (Hirschi, 2022) til hans familie, fordi han havde et stort behov for at føle en form for kontrol, fordi han oplevede et tab af kontrol og at være uden indflydelse på hans egen situation i forbindelse med løsladelsen:

”Lige pludselig er jeg kommet hjem i en lejlighed, hvor det overhovedet ikke drejer sig om mig. [...] Den der overvæltning med at gå fra de her meget, meget specifikke rammer til klokken det og det og det, til fuldstændig ustruktureret. Det var virkelig, virkelig svært.”
(B6:203)

Hans reintegrering var også udfordret af, at han ikke havde nogen form for beskæftigelse, hvilket især Durnescu (2017) argumentere for er en væsentlig faktor i at opnå en succesfuld reintegrering efter løsladelse.

Frederik havde ikke fået lavet en koordinerende handleplan, på grund af sin pludselige løsladelse. I og med han kom direkte fra fængslet, hvor man er ydrestyret, idet fængslet sætter rammerne for hvornår du skal spise, i bad, på toilettet, ud i gården mm., var hans reintegrering udfordret af, at der ikke var en plan for hvad der skulle ske ved hans løsladelse. Han isolerede sig selv derhjemme, fordi han manglede en støtte i overgangen til frihed, hvilket er noget af det vigtigste (Petersilia, 2009).

Frederik ligger stor vægt på at det vigtigste for ham op til den næste løsladelse er, at han får tiden til at forberede sig mentalt på at skulle løslades. Han afventer, som tidligere nævnt, fortsat en ny dom, hvor han forventer en strafudmåling på samlet set fire år. Han fortæller at når han har den fastsatte dato på hvornår han kan blive løsladt, vil han begynde at forberede sig mentalt på sin løsladelse.

Christian har svært ved at forholde sig til sin løsladelse, da der er flere uvisse faktorer, som er meget væsentlige for hans fremtid. Hvis hans opholdsforbud bliver ophævet, har han et konkret ønske til beskæftigelse, men han har meget svært ved at forholde sig til fremtiden:

”Men jeg vil rigtig gerne lave noget, der giver mening, noget med mennesker eller noget, ikke. Så det er jo en ny begyndelse, men nu står jeg jo med, at jeg ikke må komme hjem i mit eget hjem, hvordan fanden skal jeg så forny mig, [...] Jeg har aldrig været mere nervøs i mit liv, end jeg har været nu, med den dom, jeg har fået, [...]” (B6:102)

Det sværeste for Christian i forbindelse med hans løsladelse er, hvis hans opholdsforbud bliver opretholdt, og han dermed ikke kan komme hjem og bo med sin partner og børn. Han har et stort ønske om at ændre sin kriminelle løbebane, men netop hans komplekse situation bekræfter nogle af de mange faldgruber der er i reintegreringsprocessen.

Hvis hans opholdsforbud bliver opretholdt, vil han formentlig heller ikke kunne prøveløslades efter 2/3, da lovgivning forudsætter, at man skal have et passende ophold, for at kunne få godkendt sin prøveløsladelse jf. strfl. §38, stk. 4. Han oplever hele processen omkring hans kommende løsladelse som psykisk belastende:

”Jeg tror sgu, jeg har fået noget PTSD, noget angst og alt muligt blandet, [...]” (B6:103)

Christian har førhen endt tilbage i de samme miljøer og fortsat sine kriminelle aktiviteter. Han har ikke før haft den store motivation for at leve et prosocialt liv før nu, hvor han har en familie:

”det er det eneste, jeg går op i. [...] Jeg kan ikke være mere ligeglad, du ved, jeg tænker kun på min familie, [...] det gør ondt i hjertet.” (B6:104)

Dette er endnu et klart eksempel på hvordan følelsesmæssig *tilknytning* (Hirschi, 2022) kan være med til at afholde individer fra at begå ny kriminalitet. Samtidig tyder det ikke på at de sociale bånd, er nok til at afholde ham fra at begå kriminalitet, hvis han løslades til hjemløshed.

Opsummering:

Førstegangsdømte (Birger, David og Erik), som ikke tidligere har oplevet løsladelse, er generelt positive omkring deres fremtid, men de er bekymrede for at opnå beskæftigelse/uddannelse efter løsladelse. Hvorimod de informanter, som har erfaring med at blive løsladt, generelt har negative forventninger baseret på tidligere erfaringer.

De andengangsdømte (Henrik og Adam) har haft negative oplevelser ved deres første løsladelse, især på grund af manglende koordinering mellem Kriminalforsorgen og kommunen, hvilket førte til misbrug og ny kriminalitet for dem begge.

For de flergangsdømte (Christian, Frederik og Geo), har tanker om at forlade deres kriminelle levevej været centrale under deres seneste afsoning. Frederik og Geo har erfaret, at manglende forberedelse på løsladelse kan føre til stress og angst, hvilket fremhæver behovet for struktureret støtte. Christians situation er meget sårbar, hvilket udfordrer hans reintegration hvis han dom stadfæstet.

Henrik og Geo, har formået at fastholde den positive forandring, hvilket kan tilskrives den støtte og hjælp de begge modtager fra EKI samt Geos *tilknytning* til Kif, hvilket understøtter vigtigheden af støtte i reintegrationssprocessen (Petersilia, 2009; Doxat-Pratt et al., 2022).

7.4 Hvilket fremtidsperspektiv anlægger de domfældte?

Fælles for de fem, som er kategoriseret som udvisende *redemption script* (Maruna, 2022), er at de alle er positive for fremtiden. De har en tro på, at kunne vende tilbage til samfundet og leve et kriminalitetsfrit liv. Fire ud af de fem konkrete ønsker til fremtidig uddannelse eller arbejde, og på den måde bidrage til samfundet. Fælles for de fire er at de alle har været en del af det danske arbejdsmarked op til deres indsættelse, og dermed har de erfaring med at tage del i det konventionelle samfund.

Det er anderledes for Geo, som ikke har nogen planer om at skulle arbejde eller uddanne sig foreløbig. Han har begået kriminalitet størstedelen af sit liv, og han har derfor ingen erfaringer med at være en del af det konventionelle samfund. Hans ønske for fremtiden er, at: ”leve stille og roligt”(B6:254).

For de tre der er kategoriseret som udvisende *condemnation script*, er der fællestræk for de to informanter Christian og Frederik. De ønsker begge at leve et kriminalitetsfrit liv men de er udfordret af at have manglende tro på at opnå en succesfuld reintegration.

Frederik har svært ved at se hvordan han skal lykkedes med at indgå på den danske arbejdsmarkedet, på grund af sin manglende erfaring. Han håber på at kunne få et arbejde tæt på hvor han bor, og så ønsker han at være en del af sit barns liv.

Christian stod på tidspunktet for interviewet over for stor uvished ift. sin fremtid pga. opholdsforbud, helbredsproblemer samt manglende mulighed for at modtage offentlige ydelser. Hans helbredsproblematik har en stor påvirkning på hans fysiske helbred, som gør det svært for ham at se hvilke jobs han kan varetage. Han håber på at få en udredning, som kan bevillige ham til kun at varetage et fleksjob, hvor han gerne vil arbejde med mennesker.

Adam, som er den tredje kategoriseret som udvisende *condemnation script*, har ingen håb og drømme for fremtiden. Hans tanker om fremtiden er at begå ny kriminalitet, på baggrund af hans tidligere erfaring med at blive løsladt, hvor han ikke opnåede en succesfuld reintegration.

8.Konklusion

Til spørgsmålet om *Hvordan oplever domfældte processerne fra indsættelse til løsladelse?* er svaret ganske kort, at de domfældte oplever tiden fra indsættelse til løsladelse som kaotisk, usikker og stressende. Løsladelse er en kompleks proces, hvor en række forskellige faktorer spiller en væsentlig rolle, i de indsatte mulighed for en vellykket reintegration i samfundet. Disse faktorer kan opdeles i to hovedkategorier: ydre strukturelle faktorer og indre faktorer.

Ydre strukturelle faktorer omfatter elementer som økonomisk forsørgelse, boligforhold, og adgang til behandling, herunder håndtering af misbrugsproblematikker. Disse faktorer udgør det eksterne miljø, som de indsatte skal navigere i efter deres løsladelse, og kan i høj grad påvirke deres chancer for at undgå tilbagefald til kriminalitet. For eksempel er det afgørende, at de indsatte har adgang til stabil indkomst og bolig når de løslades, da manglende sikkerhed på disse områder kan føre til ustabilitet og øget risiko for recidiv.

Indre faktorer inkluderer misbrug og sociale relationer, især dem der er en del af det konventionelle samfund, herunder familie og venner. Disse relationer kan være en vigtig kilde til støtte og motivation for at opretholde en kriminalitetsfri livsstil. Analysen viser at stærke følelsesmæssige bånd til prosociale relationer kan fungere som en beskyttende faktor, men at denne støtte alene ikke er tilstrækkelig, hvis de ydre strukturelle forhold ikke er på plads.

Tidlig og kontinuerlig støtte er identificeret som en afgørende faktor for de indsatte syn på fremtiden, og derved viljen til at foretage positive ændringer. Eksempler fra analysen viser at førstegangsdømte, der modtager støtte i form af klare handleplaner, har en tendens til at være mere optimistiske og proaktive i deres tilgang til reintegration. De udviser en stærkere vilje til at forbedre deres livssituation ved at tage initiativer under afsoningen, som kan lette deres overgang tilbage til samfundet.

Det er bemærkelsesværdigt at optimismen og viljen til at leve et kriminalitetsfrit liv falder med antallet af afsoninger. Dette peger på en udmattelses effekt, hvor gentagne afsoninger og oplevelser med et utilstrækkeligt støttesystem fører til desillusion, og en svækket tro på egen evne til at ændre livsbane. Selv med stærke prosociale relationer kan gentagne negative erfaringer med de ydre forhold, såsom manglende bolig og jobmuligheder, føre til at håbet om en succesfuld reintegration forsvinder.

Eksisterende forskning, Olesen (2013) og Durnescu (2017), understøtter disse fund idet de også konkluderer, at strukturelle udfordringer er kritiske hindringer for effektiv reintegrering. Selvom emotionel støtte fra familie og venner er vigtig, er det ikke nok, hvis den indsatte ikke modtager tilstrækkelig praktisk støtte, til at navigere de ydre udfordringer. Det er derfor nødvendigt, at en helhedsorienteret tilgang implementeres, hvor både indre og ydre faktorer adresseres i fællesskab.

Kommunikation og information under afsoningen er en anden væsentlig faktor. Manglende kommunikation fra Kriminalforsorgen skaber ofte kaos og usikkerhed, især blandt førstegangsdømte, som er uerfarne og ofte afhængige af medindsatte for information. Dette kan lede til en negativ indflydelse, der yderligere forværrer deres reintegreringsproces. Når førstegangsdømte mangler adgang til præcis information og rådgivning, kan det føre til unødvendige barrierer og en øget afhængighed af de sociale dynamikker inden for fængslet, som ofte ikke er positive.

Afslutningsvis oplever de domfældte processen fra indsættelse til løsladelse som kaotisk og stressende. De føler sig ofte dårligt forberedte til at genindtræde i samfundet, medmindre der er tilstrækkelig støtte til stede. Her er EKI et eksempel på hvordan konkret hjælp til de ydre faktorer i overgangen til frihed er med til at styrke en succesfuld reintegrering, og familier er afgørende for at håndtere indre faktorer. Der er en udbredt følelse af utilstrækkelig støtte fra Kriminalforsorgen og kommunerne. Dette understreger nødvendigheden for systematisk forbedring, så de indsatte får den nødvendige hjælp til at overkomme de udfordringer de står overfor, hvilket er en forudsætning for en succesfuld reintegrering i det konventionelle samfund.

Samlet set viser denne analyse, at løsladelse efter afsoning er en kompleks proces, der kræver en koordineret indsats for at tackle både ydre og indre udfordringer. For at reducere recidiv og fremme en stabil og varig reintegrering, er det afgørende at de ansvarlige instanser lever op til deres målsætninger og forpligtelser ved at levere omfattende støtte, både under og efter afsoning.

9. Litteraturliste

- Abrams, L. S. (2010, Januar). *Sampling 'Hard to Reach' Populations in Qualitative Research: The Case of Incarcerated Youth*. Retrieved Juni 2024, from researchgate.net: https://www.researchgate.net/publication/249674741_Sampling_'Hard_to_Reach'_Populations_in_Qualitative_Research_The_Case_of_Incarcerated_Youth
- Aalborg Universitet. (n.d.). *Mini-kursus: Få styr på GDPR som studerende på 12 min*. Retrieved Juni 2024, from aaudk.sharepoint.com: <https://aaudk.sharepoint.com/sites/persondata-studerende/SitePages/Minikursus-i-GDPR-for-studerende.aspx>
- Andersen, L. B. (2018). Forskningskriterier. In L. B. Andersen, K. M. Hansen, & R. Klemmensen, *Metoder i Statskundskab* (pp. 107-110). Latvia: Hans Reitzels Forlag.
- Andvig, E., Koffeld-Hamidane, S., Hanson Ausland, L., & Karlsson, B. (2021, Jul 3). *Inmates' perceptions and experiences of how they were prepared for release from a Norwegian open prison*. Retrieved Maj 2024, from idunn.no: <https://www.idunn.no/doi/10.1080/2578983X.2020.1847954>
- Åkerström, M., & Wästerfors, D. (2018). Kvalitative interviews - praktiske råd og analytiske muligheder. In M. H. Jacobsen, *Metoder i kriminologi* (pp. 141-171). København: Hans Reitzels Forlag.
- Berger, N., Olsen, L., Schmidt, A., Jepsen, H., & Andersen, H. (2020). *Ny model for modtagelse af indsatte i danske fængsler – Procevaluering af implementeringen*. Retrieved from vive.dk: <https://www.vive.dk/media/pure/15300/4565942>
- Brinkmann, S. (2020). Etik i en kvalitativ verden. In S. Brinkmann, & L. Tanggaard, *Kvalitative metoder: En grundbog* (Vol. 3. Udgave, pp. 581-600). Hans Reitzels Forlag.
- Clausen, S. (2013). *Fængslet ta'r (stadig) de sidste*. Retrieved Juni 2024, from kriminalforsorgen.dk: <https://kriminalforsorgen.dk/wp-content/uploads/2018/12/faengslet-tar-stadig-de-sidste-komparativ-rapport-om-klientundersogelsen.pdf>
- Cornish, D. B., & Clarke, R. V. (2022). Crime as a Rational Choice. In F. T. Cullen, R. Agnew, & P. Wilcox, *Criminological Theory: Past to Present* (pp. 425-430). New York: Oxford University Press.
- Danmarks Statistik. (2023, dec 12). *Dømte personer*. Retrieved from www.dst.dk: <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/sociale-forhold/kriminalitet/doemte-personer>
- Datatilsynet. (n.d.). *Det grundlæggende om GDPR*. Retrieved Juni 2024, from datatilsynet.dk: <https://www.datatilsynet.dk/hvad-siger-reglerne/vejledning/gdpr-univers-for-smaa-virksomheder/grundlaeggende-om-gdpr>
- Doxat-Pratt, S., Schliehe, A., & Laursen, J. (2022, Jul). *'Thank you for having me': The experiences and meanings of release from prison in Norway and England & Wales*. Retrieved Maj 2024, from researchgate.net:

https://www.researchgate.net/publication/362037296_Thank_you_for_having_me_The_experiences_and_meanings_of_release_from_prison_in_Norway_and_England_Wales

- Durnescu, I. (2017). The Five Stages of Prisoners Reentry: Towards a Process Theory. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, pp. 2169-2215.
- Gottfredson, M. R., & Hirschi, T. (2022). A General Theory of Crime. In F. T. Cullen, R. Agnew, & P. Wilcox, *Criminological Theory: Past to Present* (pp. 201-214). New York: Oxford University Press.
- Harrits, G. S., Pedersen, C. S., & Halkier, B. (2018). Indsamling af interviewdata. In L. B. Andersen, K. M. Hansen, & R. Klemmensen, *Metoder i Statskundskab* (pp. 144-172). Latvia: Hans Reitzels Forlag.
- Københavns Kommune. (n.d.). *Enheden for Kriminalpræventive Indsatser - viden for professionelle*. Retrieved Juni 2024, from kk.dk: <https://www.kk.dk/om-kommunen/viden-for-professionelle/viden-paa-socialomraadet/enheden-for-kriminalpraeventive-indsatser-viden-for-professionelle>
- Kriminalforsorgen. (2022). *Kriminalforsorgens Statistik 2022*. Retrieved from www.kriminalforsorgen.dk: <https://kriminalforsorgen.dk/wp-content/uploads/2024/01/kriminalforsorgens-statistik-2022-a.pdf>
- Kriminalforsorgen. (n.d.). *Prøveløsladelse*. Retrieved Juli 2024, from kriminalforsorgen.dk: <https://kriminalforsorgen.dk/straf/faengsel/afsoning-af-faengselsdom/proveloesladelse/>
- Kriminalforsorgen. (n.d.). *Varetaegt*. Retrieved maj 2024, from kriminalforsorgen.dk: <https://kriminalforsorgen.dk/straf/faengsel/varetaegt/>
- Kvist, S. (2022). *Bag om den gode løsladelse*. Aalborg Universitet.
- Layder, D. (1998). *Towards Adaptive Theory*. Retrieved Juni 2024, from methods-sagepub-com.zorac.aub.aau.dk: <https://methods-sagepub-com.zorac.aub.aau.dk/book/sociological-practice/n6.xml>
- Maruna, S. (2022). Making Good. In F. T. Cullen, R. Agnew, & P. Wilcox, *Criminological Theory: Past to Present* (pp. 246-252). New York : Oxford University Press.
- Maruna, S., & Burnett, R. (2004, Sep). So 'Prison Works', Does It? *The Criminal Careers of 130 Men Released from Prison under Home Secretary, Michael Howard*. Retrieved Maj 2024, from researchgate.dk: https://www.researchgate.net/publication/228225891_So_'Prison_Works'_Does_It_The_Criminal_Careers_of_130_Men_Released_from_Prison_under_Home_Secretary_Michael_Howard
- Maruna, S., & Immarigeon, R. (2011). *After Crime and Punishment - Pathways to offender reintegration*. Retrieved Maj 2024, from books.google.dk: <https://books.google.dk/books?hl=da&lr=&id=->

[WsQBAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&ots=BJWthdOJdG&sig=XV60QhaVkHANMQYMme19dy8fBpQ&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false](https://www.krimf.dk/da/undersider/straffuldbyrdelse/loesladelse/projekt-god-loesladelse-2009.pdf)

Olesen, A. (2013). *Løsladt og Gældsat*. København: Jurist- og Økonomiforbundets Forlag .

Olesen, A., & Storgaard, A. (2016). Released from Prison in Denmark: Experiences vs. Ambitions. In R. Armstrong, & I. Durnescu, *International Experiences of Life After Prison* (pp. 49-76). Palgrave Macmillan.

Permin Berger, N., Olsen, L., Schmidt, A., Jepsen, H., & Lindegaard Andersen, H. (2020). *Ny model for modtagelse af indsatte i danske fængsler – Procevaluering af implementeringen*. Retrieved Maj 2024, from vive.dk:
<https://www.vive.dk/media/pure/15300/4565942>

Petersen, P. G. (2016, Maj). *Kriminalforsorgens samarbejde med kommunerne - Analyse af myndighedssamarbejdet mellem Kriminalforsorgen og kommunerne*. Retrieved Maj 2024, from kriminalforsorgen.dk: <https://kriminalforsorgen.dk/wp-content/uploads/2019/05/analyse-af-samarbejdet-med-kommunerne.pdf>

Petersilia, J. (2009). *When Prisoners Come Home: Parole and Prisoner Reentry*.

Ramsbøl, H. (2003, Maj). *Kriminalforsorgens og de sociale myndigheders samarbejde*. Retrieved Juni 2024, from yumpu.com:
<https://www.yumpu.com/da/document/read/20515274/kriminalforsorgens-og-de-sociale-myndigheders-servicestyrelsen>

Ramsbøl, H., & Rasmussen, N. (2009, juni 10). *Projekt God Løsladelse: Erfaringer - metode og anbefalinger*. Retrieved from krim.dk:
<https://www.krim.dk/undersider/straffuldbyrdelse/loesladelse/projekt-god-loesladelse-2009.pdf>

Regeringen. (2017). *Aftale om kriminalforsorgens økonomi 2018-2021*. Retrieved Maj 2024, from kriminalforsorgen.dk: <https://kriminalforsorgen.dk/wp-content/uploads/2018/10/fleraarsaftale-2018-21.pdf>

Ryberg, J. (2009). *Løsladt og hvad så?* Jurist- og Økonomiforbundets forlag.

Servicestyrelsen. (2009). *Køreplan for God Løsladelse*. Retrieved Maj 2024, from www.Kriminalforsorgen.dk: <https://kriminalforsorgen.dk/wp-content/uploads/2018/11/god-loesladelse.pdf>

Social-, Bolig- og Ældreministeriet. (1998, Apr 21). *Vejledende retningslinier for samarbejdet mellem de sociale myndigheder og kriminalforsorgens institutioner og afdelinger*. Retrieved Maj 2024, from retsinformation.dk: <https://www.retsinformation.dk/eli/mt/1998/68>

Statsrevisorerne. (2019, Mar). *Kriminalforsorgens indsats over fordømte i og uden for fængslerne*. Retrieved from Folketinget.dk:
<https://www.ft.dk/statsrevisor/20181/beretning/sb13/bilag/1/2030734/index.htm>

- Storgaard, A. (2013). *At komme ud af fængsel*. Researchgate.
- Storgaard, A. (2019). Resettlement of prisoners in a Danish context. In F. Dünkel, I. Pruin, A. Storgaard, & J. Weber, *Prisoner Resettlement in Europe* (pp. 70-85). Routledge.
- Tanggard, L., & Brinkmann, S. (2020). Interviewet: Samtalen som forskningsmetode. In L. Tanggard, & S. Brinkmann, *Kvalitative metoder: En grundbog* (Vol. 3. Udgave, pp. 33-64). Hans Reitzels Forlag.
- Torberfeldt Bengtsson, T., & Mølholt, A.-K. (2020). Anonymisering i kvalitative undersøgelser. In K. E. Petersen, & L. Ladefoged, *Forskning med børn og unge* (pp. 193-209). København: Hans Reitzels Forlag .
- Ugelvik, T. (2021). *The Transformative Power of Trust: Exploring Tertiary Desistance In Reintensive Prisons*. Retrieved Juni 2024, from academic.oup.com:
<https://academic.oup.com/bjc/article/62/3/623/635425>
- Love, bekendtgørelser, vejledninger mm.
- Justitsministeriet. (2017, un 28). *Løsladelsesbekendtgørelsen*. Retrieved Maj 2024, from retsinformation.dk: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2017/855>
- Justitsministeriet. (2019, jan 30). *Bekendtgørelse om ophold i varetægt (varetægtsbekendtgørelsen)*. Retrieved maj 2024, from retsinformation.dk:
<https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2019/107>
- Justitsministeriet. (2022, sep 28). *Bekendtgørelse af straffeloven*. Retrieved from retsinformation.dk:
<https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2022/1360>
- Justitsministeriet. (2022). *Cirkulære om udarbejdelse af handleplaner i Kriminalforsorgen (handleplanscirkulæret)*. Direktoratet for Kriminalforsorgen.
- Justitsministeriet. (2022, Jun 28). *Vejledning om løsladelse af dømte, der udstår fængselsstraf (løsladelsesvejledning)*. Retrieved Maj 2024, from retsinformation.dk:
<https://www.retsinformation.dk/eli/retsinfo/2022/9736>
- Justitsministeriet. (2023, Feb 28). *Bekendtgørelse af lov om fuldbyrdelse af straf m.v.* Retrieved Maj 2024, from retsinformation.dk: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2023/201>